

L'esquirollet de Vallibona

PORTAVEU DE L'ASSOCIACIÓ CULTURAL "AMICS DE VALLIBONA"

Esquiroler de l'Any als artífexs de la restauració de la sostrada medieval de l'església

Losar Ortí Meseguer, la vallibonenca més "veterana"

Bona música les passades festes amb la Big Band d'Alcanar

Homenatge als carboners amb llibre, escultura, documental i una carbonera

Juan Ramón Segura Mestre: senderisme en majúscula

Pepe Meseguer fa "la millor mel del món", segons un premi aconseguit a Estats Units

ACTIVITATS DE L'ASSOCIACIÓ

EMILI FONOLLOSA

L'ESQUIROLET DEL 2022, PER ALS ARTÍFEXS DE LA RESTAURACIÓ DE LA SOSTRADA MEDIEVAL DE L'ESGLÉSIA

L'Associació Cultural "Amics de Vallibona" per al guardó 2022 de l'Esquiroler de l'Any, va voler fer un reconeixement a l'esforç realitzat per aconseguir la restauració de les decoracions medievals de la sostrada de l'església Parroquial.

L'ecònom del bisbat de Tortosa mossèn Víctor Manuel Cardona Eixarch i el que ha estat arquitecte responsable de Patrimoni de la Conselleria de Cultura Arturo Zaragoza Catalán van rebre aquesta distinció, amb la qual cada any s'homenatja les persones o institucions que han destacat en algun àmbit d'aquesta població d'Els Ports. Cardona i Zaragoza s'han distingit per la seua col·laboració

i eficaç treball en la recuperació d'una part de les valuoses pintures medievals, que ara s'exhibeixen a la capella de la Comunió de l'església, convertida en museu.

L'alcalde de Vallibona Juanjo Palomo, en companyia del president de l'associació Salvador Oliver, va lliurar a Cardona en acabar la missa major del dia de l'Assumpció de l'agost passat el pergamí emmarcat que l'acredita com a Esquiroler 2022. No se li va poder fer el lliurament a Zaragoza per no poder-se desplaçar fins Vallibona per motius familiars; se li farà arribar tan prompte pugui acudir-hi.

Cardona, qui precisament va concelebrar la missa de forma excepcional, amb mossèn Paco Vives, després de rebre la distinció, va contar que la de Vallibona va ser la primera gestió que va fer com a ecònom. També va destacar la importància de la insistència de Vives perquè la restauració fóra realitat. Per altra banda, es va referir a la visita que va fer a aquestes pintures el prestigiós arquitecte responsable de la façana del Naixement del temple de la Sagrada Família de Barcelona. Es mostrarà així mateix orgullós d'haver rebut el guardó juntament amb Zaragoza.

Palomo va tancar l'acte, destacant les gestions que van fer tots dos homenatjats per recuperar les pintures i recordant que tot i que ja està jubilat Zaragoza continua treballant perquè es culmine la restauració de l'ermita romànica de Santa Àgueda. Segons Palomo, restaurar les pintures ha sigut un exemple de col·laboració entre institucions i administracions.

L'alcalde vallibonenc aprofitava per valorar la gestió d'anteriors comissions de festes que van fer possible unes festes 2022 molt participatives en les quals tothom va poder gaudir.

QUINZENA REVISTA ANUAL "L'ESQUIROLET DE VALLIBONA"

L'Associació Cultural "Amics de Vallibona" edità l'agost de 2022 un nou número de la seua revista anual "L'Esquirollet de Vallibona", com cada estiu des de fa quinze anys.

La revista, una vegada més, pretén ser un compendi de tot el que ha succeït a Vallibona, tan en textos com en imatges, des de l'edició anterior i també un recull d'articles sobre història i costums d'aquesta població d'Els Ports. Al llarg de 32 pàgines a tot color, el lector i lectora podia trobar un contingut variadíssim que convida a guardar la revista per a sempre, perquè ve a ser una mica la història del poble. La revista no solament es reparteix als associats i associades, sinó també a qui en pugui estar interessat. No conté cap publicitat i és totalment debades, se sufragava amb els fons d'"Amics de Vallibona" entitat que concentra les seues activitats en aquesta revista, una pàgina web i diversos actes tradicionals, sempre durant les festes d'agost.

En el passat número 15, entre els temes d'actualitat i els reportatges, es destacà especialment l'obertura al trànsit del nou port de Querol perquè acurta les distàncies i el temps per arribar a Vallibona per la CV-111 i l'arribada de la rèplica del dinosaure Vallibonavenatrix cani, que s'ha convertit en tot un atractiu turístic. Es tractaven també temes com la troballa de pintures a l'ermita de Santa Àgueda, el caixer automàtic, la creació de dues vivendes per atraure habitants, la mostra paleontològica, de la qual us parlem en este número 16 i diver-

Edita: Associació Cultural "Amics de Vallibona" - e-mail: webmaster@vallibona.net

Director: J. Emili Fonollosa Antolí

Fotografies: J. Manuel Serret, Juan Serret, Juan Fibla, J. Miguel Ortí, Col·lectiu Avinsilona, Jordi Fonollosa, Laia Guillem, J. Emili Fonollosa.

Disseny capçalera: Joan Callergues

Maquetació: José Carlos Adell Amela

Imprimeix: A.G. Castell Impresores, S.L. - Vinaròs.

Dipòsit Legal: CS-258-2008

S'autoritza la reproducció, sense fins comercials, dels continguts d'aquesta revista amb l'obligació d'anunciar el seu origen.

Esta revista està disponible en format PDF a www.vallibona.net.

Revista gratuïta. - La revista no es fa responsable de les opinions de les col·laboracions.

ses millores a la població. S'inclouïa prou espai per a reflectir la recuperació de celebracions, després de la pandèmia. Hi havia, com és habitual, un bon nombre de col·laboracions d'aficionats a la història i tradicions del poble. Es parlava de com es rentava abans la roba al poble i també hi havia un estudi demogràfic sobre els segles XVII i XVIII, les guerres napoleòniques a Vallibona, un morellà universal, Mossén Julián Sanjuán, etc. No faltaren referències a les presentacions de llibres fetes a Vallibona en un any amb molta activitat cultural. La revista també es pot consultar online, en format pdf, a la pàgina web d'"Amics de Vallibona", www.vallibona.net Allí es pot descarregar aquest número 15 i tots els anteriors i el que teniu a les vostres mans, el número 16.

GRAN ÈXIT DEL CONCERT DE LA BIG BAND BAND D'ALCANAR

L'actuació de la Big Band Band d'Alcanar oferida per "Amics de Vallibona", sota la col·laboració de l'Ajuntament i la Diputació de Castelló l'estiu passat, va ser un gran èxit, ja que nombrós públic s'acostà a la pista poliesportiva per veure aquest grup que ja havia actuat anys enrere i que compta amb una vintena de músics d'Alcanar, les Cases, Vinaròs i Xert.

Els músics dirigits magníficament per Andreu Gil Pla oferiren una completa selecció de blues, swing, funk i música pròpia de grans orquestres de jazz nascudes a finals de la dècada de 1920. Especialment aplaudida va ser la solista Consol Vericat, així com el sol al clarinet de Marina Serrano.

La banda va aprofitar el concert per presentar la primera pubilla que aportarà per a les festes d'Alcanar, Júlia Canalda. La Big Band repetí després actuació a Ulldecona, on ja havia ofert un concert, a la plaça de l'església.

Des que es va formar a Alcanar, fa 12 anys, ha ofert actuacions a les Terres del Sénia, com Vinaròs, la Ràpita, Alcanar, Ulldecona, les Cases d'Alcanar, fins i tot en dues poblacions de França (Borderes sud Echez i Tarbes).

14 D'AGOST: LA RONDALLA MAR I TERRA

"Amics de Vallibona" us ofereix el dilluns 14 d'agost, a les 19,30 l'actuació per primera vegada al nostre poble de la rondalla vinarossenca Mar i Terra, amb el patrocini de l'Ajuntament de Vallibona i la Diputació de Castelló.

La rondalla vinarossenca Mar i Terra, es crea a principis de l'any 2019 amb l'objectiu de contribuir a mantenir i difondre les cançons del folklore valencià, que els més joves no coneixen, però que els més veterans recorden amb estima.

Cançons que es cantaven als pobles i ciutats quan encara no existien els mitjans electrònics, que avui en dia semblen tan necessaris. Unes cançons i un temps en què quan es

parlava de festa, es parlava de guitarres, bandúrries, llaüts i castanyetes. El nom de la rondalla, naix dels coneguts versos.... "Vinaròs trosset de cel, mar i terra, lluna i sol" de l'himne del nostre poble, Vinaròs, poble de mariners i llauradors. Està formada principalment per veus femenines i en els instruments que les acompanyen s'ha introduït l'acordió, instrument harmònic, company inseparable de les havaneres. en percussió sona el caragol, petxines, pals, pal de pluja i altres.

A finals de l'any 2019, la seua primera actuació, va ser participar dins dels actes organitzats per l'ajuntament vinarossenc, per celebrar el 9 d'octubre, el dia gran de la nostra comunitat. El dia 22 de desembre de 2019, va ser el dia escollit per fer el concert de presentació a l'auditori de Vinaròs.

L'any 2020 s'adhereix a la federació de folklore de la Comunitat Valenciana, per la qual cosa ha participat en les últimes edicions de la campanya de concerts d'intercanvis. Durant estos anys d'existència ha pogut actuar en múltiples ocasions a Vinaròs, bé dins dels actes de la fira i festes de Sant Joan i Sant Pere, al juny; participant en la fira de llibre que se celebra cada any a la ciutat i en els concerts del mes d'agost.

En el dia de la dona del 8 de març del 2020, va participar en l'actuació organitzada pel grup de dones de Vinaròs. L'any 2020 i 2021 va col·laborar en el projecte Vinaròs Arena, emprés per l'ajuntament de Vinaròs, a fi d'impulsar la vida cultural del poble, aturada per la covid.

El 18 de setembre de 2021, va tindre el plaer d'actuar en la II trobada de grups de danses i rondalles de Castelló. El 2 d'octubre de 2021 va viatjar fins Alcoi per a participar en la XV festa de la música, dansa i cançons tradicionals. Els anys 2021 i 2022 ha actuat en la festa dedicada a "la dona vinarossenca" organitzada per l'associació cultural "Amics de Vinaròs" .

També ha estat present en les dues residències de la tercera edat de Vinaròs , l'Onada i la Il·lar Sant Sebastià. en aquesta última va participar amb motiu dels 125 anys de la mort de la seua fundadora Santa Teresa Jornet. En quasi totes les actuacions que fa, es recita un poema escrit per poetes del poble. És una manera de fer-los homenatge als vinarossencs

Paco Argemí Poy nascut en 1863 i José Sebastian Farga Esteller, nascut en 1922. La rondalla està dirigida des del començament per María Pilar Torné Agramunt, qui també harmonitza les veus i fa els arranjaments per als instruments. L'estiu passat "Amics de Vallibona" us oferí un concert de la Big Band Band d'Alcanar, ara canviem d'estil musical amb "Mar i Terra", us esperem a tots el dia 14 a la pista polideportiva.

ACTES D'AMICS DE VALLIBONA AGOST 2023

Divendres 4 d'agost, a les 20,30 a les antigues escoles, presentació i lliurament de L'Esquirolet de Vallibona nº 16 a les antigues escoles.

-Dilluns 14 d'agost, 19,30, actuació de la rondalla vinarossenca Mar i Terra

-Dimarts 15 d'agost, en acabar la missa major, lliurament del guardó Esquirolet de l'any 2023.

REPORTATGES

EMILI FONOLLOSA

LOSAR ORTÍ MESEGUER, LA VALLIBONENCA MÉS "VETERANA" El 31 de desembre complirà 102 anys

Va ser el 30 o el 31 de desembre de 1.921 quan va nèixer Losar Ortí Meseguer, amb aquest dubte començàvem una entretinguda xerrada de mitja hora llarga, davant de la Residència Hogar Sant Sebastià de Vinaròs, seguts en un banc i en un assolellat dia de maig, molt ben acompanyats del nebot Rafael i els seus nets Anna i Edu. "Ma mare em deia que el dia 31 però a tots els carnets està el 30, conta que devia ser el 31 però en anar a fer els carnets s'enganyarien d'un número, a mi m'és igual el 30 que el 31".

Losar, que tenia una germana, Lupe, més gran d'edat, es va casar amb Eduardo Pla Serret, el qual va faltar fa més de 20 anys i només va tenir un fill, Eduardo Pla que ens va deixar fa 4 anys. Encara que ella diga que ja ha viscut prou, té més motius per continuar fent camí amb l'estima que li tenen els dos nets fruit del matrimoni d'Eduardo amb Lola Segura, Anna i Edu, a més de la besneta Aitana i la resta de família.

No vol complir el 102 anys, "no voldria arribar-hi, ho demano tots els dies, què faig en este món?".

El 18 de juny farà 4 anys que va ingressar a l'Hogar Sant Sebastià. Fins aquell moment es valia "per al que era menester, igual pintava, com feia qualsevol cosa, tot el que es presentava i avant, fins al 100 anys no em passaven molts per davant, em valia per a tot". Tot i estar ja a la residència, inicialment cada dia anava al seu pis del carrer de l'Àngel de Vinaròs, "igual pintava com fregava, però va vindre la pandèmia i es va acabar tot, ens van tancar un any i vam perdre un poc l'"oremus". Ella no es va salvar de patir el covid però "no vaig notar res, ni un refredat, venien dos infermers a la residència, un de Vinaròs i un d'Oropesa, que no se sap lo que valien, m'escoltaven, ens cuidaven, i sempre em trobaven bé, però no ens deixaven sortir". La rutina de Losar, abans d'anar-se'n a la residència passava per viure a Vinaròs d'octubre al juny i passar tot l'estiu a Vallibona, "quan va faltar mon fill, ja no vaig tornar al poble, encara que allí era on estava millor".

A la seua edat, ben bé podria dir que els anys no passen debades i que ja li falle molt el cos, però no, diu que només està una mica fluixa de les cames i en la vista, encara que segueix mirant la tele, però "veig un poc borroses les cares". Ara ja no es troba en forces per passejar pel poble, "podria

arribar al pis, però tota sola no aniria, tindria temor de caure".

Està molt a gust a la residència, "hi ha molta neteja, totes les dones i els homes van molt nets". Allí porta una "vida normal", com diu ella, "anem a missa, desdjunem, dinem, un ratet xerrant..." És de bon tros la/el resident més veterà.

De la seua infantesa, recorda que "jugàvem a quatre "tontades", com les cartes, amb carretes., un carro amb quatre potetes... anàvem pel carrer i la plaça del metge, no teníem res, no com ara que tenim de tot". Recorda especialment Ca El Garxo i la Cooperativa de dalt i la de baix.

Al riu baixava molt, "el riu era una riquesa, a les casetes de Guillermo, hi havia un toll molt gran i baixava l'aigua, no com ara, allò sí que era riu... el toll de la Canal allò era una mar, encara hi ha aigua allí, es veu que és un ullal molt bo". Losar dóna la raó als qui diuen que abans nevava molt més, "cap a la Puríssima nevava i fins al febrer no marxava la neu, tot l'hivern nevava, no se n'anaven els canelobres, els que teníem ramat sempre patíem, l'havíem de tindre al corral".

De les festes, recorda molt la de Sant Antoni, "festes no en feien com ara, però per a Sant Antoni s'engalanaven tots els matxos, passants pels carrers, el meu cunyat Hipólito sempre feia la barraca.... era una gran festa, al viure tanta gent al poble". Al Corpus també es feia molta festa, hi havia oferta a la plaça. Les festes "majors" eren a l'octubre, "recordo un any que des de l'antic cementeri miràvem els bous que feien mentre jo donava de mamar a mon fill, la gent disfrutava de no res i el ball era al Carrer Pla, però quan van fer el saló de forn, ja el van passar allí". Per Sant Domingo, la gent de tots els masos acudia a l'ermita, "també anàvem els carnisers, a vendre carn".

Vallibona tenia molta vida, "vivíem més de 800 persones, teníem de tot, lo que vam arribar a ballar al saló del forn!, ton pare també era molt ballador, mai se'n cansava, els que venien del mas, venien tot mudats amb espartenyas blanques". "Hi havia al menys cent masos habitats, encara que la presència dels maquis va anar provocant el seu abandonament i ara no en queda ni un". Recorda que la gent no tancava les portes de casa, de nit se les deixava obertes.

Diu que no van patir molt durant la guerra, "com no estava la carretera de Rossell, no entrava ningú, nosaltres vam fer una vida normal, encara que una vegada ens vam amagar amb matalassos en una cova baix de la roureda de l'Escala perquè baixaven uns "moros" de Santa Àgueda que eren unes penes". Tampoc no va ser molt dura la postguerra, tot i la crisi econòmica pròpia d'aquells moments.

Va anar a l'escola, "a costura", fins als 14 anys; on ara estan els ninots d'oficis antics era l'aula de les xiques i baix, la dels xics. Recorda a la mestra "Doña Vicenta", de Rossell, "sempre vam tindre a ella, l'escola no era com ara, de matí ens feien aprendre...no me'n recordo com es diu i de tarda, a bordar, fèiem tota classe de punts... d'escola poc et puc contar perquè tot era assossegat, no hi havia cap maldat de res".

La seua ocupació, després de deixar l'escola, va ser atendre la feina de casa i la carnisseria familiar al costat de la Cooperativa, "no hi havia horaris, estàvem des de que es feia de dia fins a la nit". "A la carnisseria teníem carn dura i carn tendra i porc i prou, no comprava ningú carn de corder, més que dos o tres cases de les millors, tots carn d'ovella... era molt bona la carn de corder, no com ara".

Diu que eren temps de pobresa en la seua joventut, "res

del luxe que teniu ara”, “ens fèiem una bata pe a festes d'octubre, que ens durava molt de temps i les sabates, les compràvem d'un número més perquè valgueren per a més avant”.

Al seu home, quan anava a escola, el mestre Don Vicent li va dir a son pare que haurien de fer-lo estudiar, “tenia molt de cap per a la lletra”, però “va fer cap a tallar pins al Cap de l'Ombria, no estudiava ningú en la nostra època, només

Hipólito, Galep i Don Matias”. Quasi tot el poble vivia de les carboneres, segons recorda, “se n'anaven al camp, es feien una barraqueta i a tallar i serrar carrasques, tots els homes es dedicaven al carbó”.

L'estiu a Vallibona era totalment a com és avui en dia, “ni se n'anava ningú ni venia ningú, això de les vacances no s'estilava, ara tots en fan, nosaltres no em vam fer mai i igual hem arribat a vells”. El xics diu que anaven a banyar-se a “La barqueta”

Una vegada va fer la rogativa a Pena-roja, “amb mon pare que en pau descanse, era joveneta, hi havia una carretera perillosa, de gran no he anat mai, el meu home, sí”.

I més coses que podríem parlar amb Losar, perquè conserva una bona memòria, però no la volíem cansar. La vam deixar amb els seus nets i nebots, al banquet ben seguida i després de fer-li alguna foto, encara que no li feia molta gràcia.

JUAN RAMÓN SEGURA MESTRE: SENDERISME EN MAJÚSCULA

Recorre vora 50 quilòmetres cada cap de setmana

De Castelló a Vallibona, passant per Morella, 117 quilòmetres durant 21 hores seguides, dia i nit, sense aturar-se quan tocava menjar o beure: aquest és el rècord de “caminades” de Juan Ramón Segura Mestre, de Castelló, resident a Benicàssim però de pares vallibonencs, consumat senderista a qui pocs termes municipals de la província li queden per recórrer.

Als 59 anys, li resulta impossible dir una xifra aproximada dels quilòmetres que a peu porta recorreguts a Castelló, províncies veïnes i altres de més llunyanes. Això sí, poques vegades baixa dels 50 quilòmetres els que es fa cada setmana i en concret en només dos dies (dissabte i diumenge), la majoria d'ocasions acompanyat de la seua dona Fina i el seu gos Ness; “no sé estar a casa, és la gran afició que tinc” diu a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA. Cada vegada que surt de casa, li esperen per davant entre 20 i 25 quilòmetres de recorregut, de vegades també amb la companyia d'un grup d'amics, “que s'acoblen a les meues rutes”. Impressiona el seu “palmarès” en “ultra-trails” (proves de més de 100 km. sense parar i en un temps màxim de 24 hores); d'Alfondegulla a Camarena de la Serra, diverses vegades de Castelló

a Morella, de Castelló a Mosqueruela, la “ultra trail” del Penyagolosa... són algunes d'aquests “macrorutes” que han vist passar Juan Ramón. També ha participat en un bon nombre de maratons i mitges maratons, sense menysprear tampoc l'escalada.

“Crec que ja no em queda cap terme municipal castellonenc, sense xafar perquè no m'agrada repetir recorreguts”. Se li ha quedat menuda la província de Castelló, així que els seus periples s'estenen sovint per Terol i Tarragona.

Els termes que té més “patalejats” són els més propers a la capital castellonenca pel seu lloc de residència, però també ha recorregut sovint el terme de Vallibona, on se sent molt a gust recordant les seves arrels familiars. “Si em situo en altura a Castelló o Benicàssim i miro tot el que m'arriba a la vista, no hi ha cap muntanya on no haja estat”. “M'agrada explorar, recórrer tots els pobles, camins... cada cap de setmana m'organitzo per anar a algun punt diferent i ja no només de la nostra província”.

Lamenta els successius incendis que ha deixat la província castellonenca una gran quantitat de superfície cremada. “El més bonic de la província és la Tinença, el Maestrat, els Ports, ha tingut la sort d'haver patit pocs incendis, entre l'incendi de Bejís i el de Villanueva de Viver s'ha cremat una barbaritat, tot el que he cremat ho he trepitjat abans i és un paisatge també molt atractiu”. Vallibona és un dels termes que coneix millor, encara que en ser tan gran encara li queden racons per descobrir, “la zona d'ombria, i la serra de Santa Àgueda té una vegetació molt bonica, així com tot el tram del Cervol fins al seu naixement, aquest terme és una enveja”.

Una de les rutes que ha fet el passat mes de juliol amb 16,5 km i 231 m. de desnivell, va ser pel sud del terme de Vallibona i la va titular “Masos i mines al voltant de Sant Domingo”. “Aquesta ruta em feia molta il·lusió fer-la perquè té molta relació amb la meua família, la meua mare va ser l'última mestra rural destinada a St. Domingo i va estar allotjada tots eixos anys en el Mas de Segura, just davall de l'ermitori. Pel que fa les mines de ferro, allí va treballar el meu iaio Juanito Segura després de la guerra, fins i tot el meu pare anava a ajudar als miners”.

Els Pirineus també són lloc freqüentat per Juan Ramón, no li espanten els tres mil i escaig metres d'alguns dels seus cims, “són paisatges molt diferents als d'aquí, per això els tinc també molt trillats i pujo fins als cims”. Abans d'iniciar una ruta, es documenta àmpliament, té cartografia de tota la província. Així, identifica tots els detalls de la geografia que travessarà i quan penja nombroses fotos a les xarxes socials, sempre informa del nom de cada lloc. A més, li agrada preguntar pels noms de cada camí, rierol, masia, barranc... als veïns de les poblacions que va travessant i s'interessa a més per la variada vegetació que va deixant enrere en les seues llargues caminades.

Té milers de fotos fetes, acostumava a portar bones càmeres rereflex de fotos, amb bons objectius, amb el consegüent pes que suposava, últimament ja fa servir més un telèfon mòbil, “el meu últim mòbil té molt bona càmera perquè em traga els colors reals de la naturalesa”.

Entre tants quilòmetres recorreguts, algun contratemps ha patit com en una nevera dels Pirineus, on va rodar costa avall per la superfície gelada, encara que va tenir la fortuna de poder-se subjectar finalment amb el pal de muntanya. Ha patit diversos esquinços de primer grau, "però a la quinzena de dies, ja torno a estar fent rutes

encara que hauria d'estar en repòs durant dos mesos".

Ha fet curssets de supervivència, muntanyisme i ha llegit molt sobre els paratges que recorre. "Cal preparar bé les rutes" diu recomanant als aficionats al senderisme que s'urtiguen sempre proveïts d'equipament sobrat i "si no coneixen bé la zona, que no vagen sols, sense ningú expert, és molt fàcil perdre's".

Té un gran sentit de l'orientació, "tots tenim un do, el meu és saber-me orientar, en les condicions extremes més extremes de pluja, boira, neu..., sempre sé on és el nord, tal poble, tal camí... a poca visibilitat que tinc, reconec totes les muntanyes". Així, per exemple s'ha atrevit a anar de Vallibona a Morella, anada i tornada (34 km. en total) en ple temporal d'hivern, amb un metre de gruix de neu i fins a dues vegades.

Juan Ramón és un esportista molt complet perquè també ha practicat diversos esports, com el tennis i els frontenis, fins a patir una tendinitis crònica a l'espatlla que el va obligar a deixar la raqueta. També va estar durant cinc anys en un equip ciclista i també en dos clubs d'atletisme.

Tenir un gos que estiga en bones condicions físiques és un consell que dona als que vulguen aficionar-se a fer freqüentment rutes de llarg recorregut, "és el propi gos el que et treu de vegades a caminar" comenta destacant la vitalitat que té el seu incansable Ness, company inseparable juntament amb Fina de la gran majoria dels seus periples.

ARTURO SALOM: POSANT EL MICRO A LES PEL·LÍCULES DE SANTIAGO SEGURA

Que s'escolten bé els diàlegs en pel·lícules de la productora Bowfinger International Pictures, de Santiago Segura, és en part responsabilitat del vinarossenc amb arrels vallibonenques Arturo Salom Pereda, "de professió microfonista".

Va participar en el rodatge de la segona part de "A todo tren", amb Paz Vega i Paz Padilla com a principals protagonistes i ja té en previsió estar en una altra pel·lícula de Segura i és que la seua productora és en aquests moments la que roda més a Espanya, entre 8 i 12 pel·lícules per any, amb sonats èxits com la "saga" "Padre no hay más que uno". A més, poc abans d'aquest rodatge va ser microfonista també en una sèrie que amb molt d'èxit estrenà A3Media dedicada a la recordada "Ruta del Bakalao". Amb aquesta pel·lícula i la sèrie va estar ocupat durant bona part del 2022.

Durant set setmanes i en llocs dispars com Múrcia i Madrid, "A todo tren 2" es va rodar també en diferents estacions de tren com les de Toledo i Segòvia. Aquesta comèdia segueix el fil argumental de l'anterior i ha estat dirigida per Inés de León, en la primera vegada que es fa càrrec d'un rodatge de Segura. Aquesta vegada, el conegut actor i productor només té un paper secundari i és que s'han volgut prioritzar protagonistes femenines, encara que repeteixen els xiquets de la primera part, quan també va comptar amb Leo Harlem.

La primera col·laboració d'Arturo Salom amb Bowfinger va ser en una altra comèdia, "El refugio", amb Loles León, María Barranco, Leo Harlem...

Mantenir tot l'equip de microfonia per a l'enregistrament de diàlegs i accions és la missió d'Arturo en aquestes pel·lícules, juntament amb els dos o tres responsables més del so que hi acostumen a participar. "Hem de determinar la disposició tècnica que necessiten els inal·làmbrics perquè funcionen, col·locar-los en tots els actors i utilitzar també una o dues perxes, en funció de l'escena, per seguir els actors". Treballar amb actors de relleu "t'impacta", perquè amb un bagatge tan gran, "tenen un nivell d'exigència molt alt, amb una personalitat molt marcada, un actor més jove per exemple si se li dona una sabatilla molt ajustada, calla i la aguanta, però els grans i veterans actors cuiden molt fins a l'últim detall perquè els poden repercutir negativament".

Abans d'"A todo tren 2" va estar durant gairebé cinc mesos en la sèrie "La Ruta", que rememora la popular "Ruta del Bakalao" entre els anys 1984 i 1993. Té 8 capítols i està vinculada a la música independent. Els grans protagonistes

són quatre actors joves populars en altres sèries com Elisabeth Casanovas ("Merlín"), Ricardo Gómez ("Cuéntame"), Claudia Salas ("Élite") i Alex Monner (Polseres Vermelles). A 10-11 hores de rodatge diari, majoritàriament a la nit i 5 dies a la setmana, va ser una àrdua tasca, amb 4 integrants en total en l'equip de microfonia.

Aquest jove de Vinaròs molt vinculat a Vallibona, que actua com a freelance però treballant per a dues empreses, segueix posant els micros a les noves produccions de Santiago Segura.

Després dels rodatges, sempre mira les pel·lícules, "és totalment necessari fer-ho, hi ha vegades que pots aconseguir un so espectacular però altres vegades l'entorn no és bo, hi ha sons de fons que costen integrar al so en directe, suem molt per intentar que surtiga tan bé com siga possible, sempre volem que es pugui aprofitar al màxim el so directe". "Per a "A tot tren 2" vam tenir situacions complicades pel so del tren en marxa".

Contava també Arturo que els micros sense fil, de solapa, van amagats sota la roba dels actors, "però al contrari del que se sol pensar, plantegen molts problemes de convivència, depenent del teixit de les teles pel fet que aquestes també sonen. Depenent també del lloc de col·locació, podran captar el diàleg correctament".

Els micros de perxa tenen una gran qualitat per la capacitat de captar el diàleg descartant part del seu entorn i oferint moltíssimes possibilitats per al tractament posterior en postproducció. "En cada producció fem servir entre 8 i 12 micros, els microfonistes sempre hem d'estar molt atents perquè cada frase de cada actor es capte tan bé com siga possible".

El seu primer treball com a tècnic de so en una pel·lícula va ser per a "Neruda", a Xile, l'any 2015, que va tenir molt bona acollida al Festival de Cannes. També ha estat en diversos programes i sèries d'Àpunt com "Cantant al cotxe", "El diumenge, paella"... Així mateix, ha intervingut en una pel·lícula presentada al Festival de Sitges, "Visitante" d'Alberto Evangelio, a més d'haver treballat també en alguns curtmetratges i diversos anuncis.

DEJAR FRANKFURT PARA VIVIR EN PLENA NATURALEZA

Una alemana quiere revitalizar en solitario una vieja masía abandonada en el término vallibonense.

Cambiar un piso en una vivienda de Frankfurt por una masía semiderruida en plena Tinença de Benifassà. La alemana Christina Pribilla se propone vivir en solitario en plena naturaleza, alejada de cualquier núcleo urbano y aprovechando todos los recursos naturales.

No va a ser tarea fácil, porque los terrenos que esta emprendedora alemana de 37 años compró en mayo del 2022 en el término municipal de Vallibona han estado abandonados durante un largo periodo y solo cuentan con los restos del Mas de Costa, a los que habrá que realizar una profunda reforma para hacerlos habitables.

"Había buscado terrenos en Alemania pero eran todos muy caros, yo aspiraba allí a tener una casa y un espacio para mí, mi perro y mis caballos, no me gusta vivir como ahora en un apartamento de la ciudad, quiero vivir en sintonía con la madre Tierra.". Así nos comenzaba contando el pasado agosto-cuando redactamos este reportaje- esta amante de la naturaleza y la "vida salvaje". "Mi gran sueño es vivir con mis animales pero en semilibertad, para lo que necesito amplios terrenos, al no encontrarlos en Alemania a precios

asequibles, me interesé por España, donde había vivido temporalmente y tengo buenos amigos". "Buscando por internet, a partir de un amigo de Barcelona, encontré que la Masía de Costa estaba en venta, fui a ver los terrenos y me enamoré de ellos, son perfectos para mi gusto, por lo que no dudé en comprarlos".

Durante el agosto del verano pasado, ya estuvo y noche en la masía, a pesar de no reunir condiciones de habitabilidad, con la única compañía de su perro Blue. Entre otras tareas, con una pala, se dedicó a retirar hierbajos y adecentar el camino de acceso, en la medida de sus posibilidades. Llegar hasta la masía en un coche "de ciudad" no es fácil, se hace a través de un pedregoso camino apto para vehículos de montaña.

En ese caluroso mes, a diario acudía con su coche a Vallibona, para reponer provisiones en el Hostal la Carbonera. Un vecino le facilitó unas maderas (palets) que usaba a manera de somier para poder dormir por la noche, "a cielo abierto", es decir, al exterior de la masía, en una cama improvisada, aprovechando las buenas temperaturas nocturnas. Decía que no tenía miedo de pasar la noche sin techo, porque su perro estaba siempre alerta ante posibles animales o peligros que podían acechar. Después de ese agosto, regresó a Alemania por unas semanas y volvió al Mas de Costa para seguir ideando su proyecto desde allí,

“no sé cuándo regresaré a la masía, depende de cuándo podré poner la cubierta y el pavimento, antes que bajen las temperaturas” nos decía ahora hace un año.

Las cinco o seis hectáreas con que cuenta alrededor de los restos de la masía son suficientes para que pueda vivir “de forma totalmente sostenible y autosuficiente”. Es consciente de la ingente cantidad de trabajo que tiene por delante para hacer su sueño realidad y con pocas ayudas, “necesito mucho tiempo y dinero también, pero creo que lo puedo lograr”. Instalar placas solares, colocar un horno de leña y potabilizar el agua de la fuente que existe a corta distancia de la masía son algunos de los objetivos importantes, además de adecuar la masía y reconstruir las partes derruidas. Tendrá complicado canalizar el agua desde la fuente ya que está en una cota inferior, como ella misma reconoce, pero también está pensando en aprovechar el agua de lluvia.

Su objetivo final no es solamente vivir en plena montaña sino también ofrecer un servicio social a vecinos y visitantes de Vallibona o poblaciones próximas. Sería como un centro de naturaleza, donde acudir a practicar actividades diversas, como pasear con los caballos que piensa añadir al que ya tiene, comer, hacer senderismo... “Quiero ofrecer mis terrenos a la gente de por aquí para que también disfrute de este lugar”.

En su día estuvo trabajando en un bufete de abogados y ahora quiere encontrar un trabajo estable, que pueda realizar telemáticamente desde la propia masía y es que allí tiene cobertura de internet, aunque no en toda la finca.

Christina tiene una cuenta en Instagram y un canal en youtube, donde va narrando con vídeos, fotografías y comentarios en inglés los progresos de su proyecto:

https://www.instagram.com/mas_de_costa/

En ambas redes sociales, día a día van creciendo sus seguidores y es que sus planes están llamando la atención sobre todo entre los amantes de la vida “natural”.

Para hacerse entender no va a tener problemas, además de su alemán natal, domina el inglés, habla con mucha fluidez el castellano y dice que además está aprendiendo el valenciano porque quiere integrarse.

Unos amigos alemanes le han comentado que tal vez vengán a compartir con ella este proyecto, pero no está muy convencida de que vayan a hacerlo porque es una labor ardua.

La arquitecta de Baubiologie Victoria Merchán Val, <https://demansaterra.cat/> y la de la Mancomunitat Els Ports Ivana Sangüesa Antolí le están echando una mano de cara a reconstruir la masía. “Espero que con la ayuda de las arquitectas pueda encontrar a algún constructor que me ayude, no tengo prisa en hacer realidad el proyecto, este invierno lo iré planificando desde Alemania porque no puedo quedarme en la masía en invierno, por la noche”. Christina está muy agradecida a la propietaria del Mas de Pau, también como la suya situada entre Vallibona y Rossell, porque le ha puesto en contacto con quien restauró esta otra masía y podría ayudarle.

“AL VOLTANT DE LA CARBONERA”, PER LAURA PALAU

L'Institut València d'Art Modern (IVAM) presenta els projectes nous del seu programa 'Confluències, intervencions artístiques en el medi rural'. Es tracta de les creacions de Fent Estudi, Pep Vidal, Laura Palau, La Cuarta Piel i Lola Zoido, festes a les poblacions de la Ruta 99 de la comarca dels Ports, com Vallibona.

Emmarcat dins de la línia de treball 'L'IVAM al territori', “Confluències’ articula diferents reflexions sobre el paisatge, la memòria i les maneres d'habitar, però també sobre el present, destacant les singularitats d'aquestes poblacions, la

seua història i tradicions, i posant de manifest algunes de les problemàtiques que travessen a causa de la despoblació”, ha assenyalat la directora de l'IVAM, Nuria Enguita.

Les instal·lacions parteixen d'una residència artística i d'un treball col·laboratiu i d'intercanvi entre el museu, els artistes i els veïns i les veïnes. Les obres constitueixen un element més que s'integra en el paisatge, en diàleg amb el medi natural i l'entorn patrimonial.

Laura Palau ha estat l'encarregada de fer la creació corresponent a Vallibona i ha sigut per recordar les carboneres.

Vallibona fa una carbonera de tant en tant per recordar un dels oficis que ha donat més identitat al poble, ja que va ser durant molts anys el seu mitjà de subsistència. La carbonera feta al costat del pavelló poliesportiu no es va cremar quan tocava per evitar riscos d'incendis. Degut a les grans sequeres i els incendis que sofreix la Comunitat Valenciana, la carbonera romandrà tapada a l'espera de les pluges de l'hivern vinent.

La idea era reunir-se veïnes i visitants al voltant d'aquesta muntanya incandescent per parlar sobre l'extracció natural i cultural, contar històries, cantar cançons, fer tarot i guardar el foc fins que sortira el fum blau i les puntes ja no estigueren blanques.

El que sí ha fet Laura és una pel·lícula de 16 mm, amb una càmera antiga de cinema, en la que es relaciona l'absència de les carrasques mil·lenàries cremades per fer carbó i la necessitat econòmica promoguda pels forns ceràmics a Castelló.

Es pregunta Laura si les històries sobre Florenci Pla Meseguer, conegut com 'La Pastora', no hagueren sigut tan protagonistes, que "com Andreu Garcia canta – Cal dir-ho ben alt al vent, ai que més enllà del mite, fora home o fora fona primer va ser masover. I a ningú va matar perquè més que guerriller... Va ser un supervivent".

Molta gent es va reunir a l'Hostal La Carbonera per veure aquest documental, fet en blanc-i-negre. "Arreplegats per Manel i Tere, hem anat ajuntant trossets arqueològics per formar un assaig filmic del poble i la seua gent, a través d'imatges amb gra i paraules de terra" deia Laura.

Mireu el documental: <https://vimeo.com/826286558>

VALLIBONA HONRA LA MEMÒRIA DELS CARBONERS

La població de Vallibona segueix emprenent iniciatives per tal d'honrar l'antic ofici dels carboners que va ser vital per a l'economia d'aquesta població d'Els Ports.

Recentment es va instal·lar una escultura creada per l'artista Jaume Gual i pròximament s'editarà el llibre "Una mirada al passat, el carboneig a Vallibona", on apareixeran els testimonis recollits per la dinamitzadora cultura Mònica Segura, de Viure Els Ports, al voltant d'aquesta feina. Es va fer precisament davant de l'escultura un acte a manera d'"homenatge" als antics carboners amb la intervenció de Gual i Segura.

Va ser encarregada a Gual per l'alcalde vallibonenc Juan José Palomo a l'any 2011, després de veure una obra similar del mateix autor a Vistabella, on es representa, a manera de benvinguda, la figura del boletaire, a l'entrada del poble. El tema escollit, la representació de l'ofici de carboner, va ser decidit per l'ajuntament i traslladat a l'autor.

Es tracta d'una escultura exterior, de de 409 x 265 x 72 cm, que dona la benvinguda als visitants que s'apropen a aquesta localitat. L'escultura representa, de manera figurativa, un carboner treballant sobre una carbonera amb el fons del Turmell i sota el nom de la localitat de "Vallibona".

Gual va explicar els detalls de la seua escultura, recordant que va ser una idea plantejada fa uns quants anys per l'alcalde vallibonenca Juanjo Palomo. A més d'agrair a l'Ajuntament que li encarregara aquesta obra, va voler destacar que és una representació molt gràfica, "senzilla d'entendre, que no té moltes interpretacions". Està feta en acer corten, és un ferro que es rovella i eixe rovell és la seua pròpia protecció, "envellirà poc a poc, durarà en el temps". Representa un carboner en plena feina; l'escultura està instal·lada de manera que darrere d'ella es pot veure l'emblemàtica serra del Turmell.

El 2015 l'Ajuntament de Vallibona li va encarregar a Segura el projecte museogràfic en record dels carboners, el qual ha aprofitat les instal·lacions de l'antiga presó. Aquest projecte la va portar a descobrir que hi ha a Espanya ben poca documentació i referències sobre el tema, "potser perquè era un ofici que es feia com a complement de l'economia familiar" va dir. A Vallibona va anar parlant amb qui havia treballat com a carboner i amb els qui els seus pares o familiars ho havien sigut o estaven relacionats d'alguna manera amb aquesta activitat. Així, Segura va fer un recull de memòria

oral i va anar donant forma al projecte museogràfic el qual comptà amb diverses donacions de vallibonencs. Aquestes donacions i diversos plafons explicatius conformen el museu i queda a l'abast de qui vulga aprofundir en el carboneig.

El que va recollir Segura amb els testimonis orals formarà part del llibre que s'editarà pròximament i servirà per a futures investigacions; s'espera presentar-lo cap a l'estiu. Entre altres coses, inclourà també un recull de paraules relacionades amb aquest ofici, alguns estrictament específiques; en són un centenar en total.

L'acte d'homenatge als carboners va concloure amb un tast de dolç típic ofert per l'Ajuntament i la tenda del poble a tots els assistents.

"EL RETORN DEL CARBONER", HOMENATGE A UN OFICI PERDUT

JAUME GUAL

No fa molt de temps que s'ha instal·lat en el tranquil poble de Vallibona una escultura de benvinguda en la seua entrada. Aquesta obra no ha estat concebuda com a simple element decoratiu, es tracta d'un homenatge a la història recent de Vallibona, concretament a un antic ofici ja desaparegut, el de carboner, el qual va enriquir, dinamitzar i donar prosperitat econòmica a aquest territori i a la seua comunitat en temps passats, en una època difícil de viure des de la nostra experiència i perspectiva actual.

Aquesta peça representa la figura d'un home, un carboner, sobre un petit turó (carbonera), arreglant-la i mantenint-la amb cura. La composició s'emmarca dins d'un llenç rectangular, a manera de porta d'accés, que convida al visitant a endinsar-se al poble. La geometria quadrangular del conjunt expressa

Autors de la fotografia: Vicent Gual(esquerra), Lledó Gual (dreta).

la solidesa del passat històric i serveix de marc compositiu a l'escena representada.

La seua imponent presència a l'entrada de la població, amb el nom de Vallibona rematant la part superior de l'escultura i, al mateix temps, retallant-se amb el cel canviant del paisatge del Ports, permet als visitants fotografiar-se amb el teló de fons del poble de Vallibona inserit entre les seues muntanyes. El seu missatge, sense paraules, és simple, un record, un homenatge a les nostres arrels històriques.

Per altra banda, l'elecció del material per a l'escultura, l'acer autopatinable, també és significativa pel seu aspecte robust, envellit i rovellat que evoca un sentit de durabilitat i resiliència, recordant la fortalesa d'aquella gent, els carboners, que van modelar la història de Vallibona en uns temps difícils, fent un treball molt dur i poc reconegut actualment.

Així, més enllà el seu valor estètic, aquesta fita tracta de ser un recordatori permanent de la importància de les nostres tradicions locals i d'aquelles persones que van ser ací abans que nosaltres, mantenint viva la seua memòria i destacant la contribució vital que van fer a la comunitat.

Des de la seua simplicitat i senzillesa, aquesta obra d'art pública procura, per una banda, obrir una porta a la reflexió sobre el nostre passat i, per altra, connectar generacions per tal de reforçar el sentiment d'identitat i pertinença cultural a una comunitat i a un territori.

Finalment, aquest testimoni visual de la història, patrimoni del poble, rendeix homenatge als carboners, embelleix el paisatge amb humilitat, donant la benvinguda als visitants de Vallibona, convidant-los a contemplar-la i a reflexionar sobre la importància de preservar les nostres tradicions i el llegat dels que ens van precedir, als quals cal recordar amb la dignitat que es mereixen.

Agraïments. Voldria agrair a Juanjo Palomo, alcalde de Vallibona, i al meu germà Vicent Gual la seua perseverança i dedicació per donar llum i guiar el recorregut d'aquest encàrrec... un camí llarg, amb certs entrebancs imprevistos, que havent arribat a la seua fi, ens ha plenat experiències enriquidores.

EL PALEONTÒLEG JOSÉ MIGUEL GASULLA VATICINA LA TROBALLA DE NOVES ESPÈCIES DE DINOSAURES ALS PORTS

El "catàleg" de descobriments de restes de dinosaures de diferents famílies a la comarca dels Ports es veurà ampliat properament, segons va vaticinar el paleontòleg de Morella José Miguel Gasulla, durant la inauguració de l'Espai Vallibonavenatrix, dedicat al que ha estat catalogat recentment a Vallibona.

"Estem treballant des de fa un temps en una sèrie de famílies de dinosaures -deia a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA- que ens permeten aprofundir en la variabilitat de dinosaures

a la comarca, tenim entre mans una feina que està punt d'enviar-se a una revista especialitzada que fa referència a aquestes possibles noves espècies". "Això és un primer pas, després en vindrà un altre en què estem també treballant, la investigació no para i esperem que no pare durant molt temps i així poder aportar a la ciència i a la comarca nous registres i informacions per ampliar la història paleontològica dels Ports" destacava.

Una bona prova de la riquesa de fòssils del nord de la província és que tres dels quatre dinosaures que s'han catalogat a la Comunitat Valenciana han estat trobats a la comarca dels Ports. "Aquesta comarca és una mina autèntica de restes de dinosaures del Cretaci inferior, per la qual cosa continuaran apareixent a les diferents localitats dels Ports que tinguen aforaments d'aquella època, hem tingut la sort de comptar amb una pedrera d'on s'obté una argila en què van apareixent aquestes restes, això amplia moltíssim el registre

fòssil de la comarca". En aquests moments, compta amb una de les millors col·leccions fòssils de la península Ibèrica, com assegurava el reconegut doctor en Paleontologia.

El principal atractiu de l'Espai Vallibonavenatrix de Vallibona és la reproducció fidel de totes les restes d'aquest dinosaures descoberts per l'aficionat a la paleontologia Juan Cano. Les restes originals romanen a la col·lecció museística de Cano a la seua població natal, Sant Mateu però a Vallibona es poden veure aquestes rèpliques. Segons Gasulla, "són rèpliques magnífiques, vam buscar per a fer-les un restaurador amb una gran capacitat de realitzar un treball molt fidedigne als ossos reals, podríem posar-ne un de real al costat d'una rèplica i no seríem capaç de diferenciar-les". Amb això, la gent de Vallibona i visitants poden veure perfectament les restes que s'han aportat d'aquesta caçadora. També lloava la rèplica a mida real de tot el dinosaure, instal·lada aquesta primavera al costat del camí rural de Rossell, a la sortida de Vallibona i és que durant la seua construcció va estar en contacte directe i constant amb l'artista responsable de donar-li forma. "És una rèplica excel·lent del que podria ser la vallibonavenatrix fa 125 o 126 milions d'anys".

L'agost 2022, Vallibona va inaugurar la sala dedicada a les restes del dinosaure i un punt d'informació turística, espais habilitats després de restaurar les dues primeres plantes de

l'antiga cooperativa, ara convertida en casa rural municipal.

Amb motiu de la inauguració, es van fer dues xerrades, una de Gasulla, que forma part de l'equip que va investigar el que va descobrir Cano i una altra d'Enric Forner, responsable de l'Ateneu de Natura, dedicada als fòssils. L'oficina de turisme és a la planta baixa i s'ha creat amb la col·laboració de Turisme Comunitat Valenciana perquè forme part de la xarxa TouristInfo. També hi ha espai per a exposicions de petit format. A la primera planta hi ha la sala dedicada al vallibonavenatrix cani, amb la reproducció de les restes trobades, així com referències a la història geològica del terme municipal vallibonenc. A més, es pot veure una selecció de quadres pintats pel vallibonenc Ernesto Querol i unes magnífiques imatges sobre fòssils i natura. Una informadora turística atén aquestes instal·lacions.

ELS CAMPAMENTS ESCOLARS D'ESTIU REVISCOLEN RERE LA PANDÈMIA

La normalitat recuperada després de suprimir-se les restriccions per la pandèmia va premetre el 2022 un estiu «normalitzat» amb la recuperació de les activitats pròpies d'aquesta època de vacances i calor.

Una d'elles va ser els campaments d'estiu on xiquets i xiquetes gaudeixen d'unes activitats diferents a les que fan durant la resta de l'any i en un entorn també diferent.

Aquests campaments no miren de fronteres administratives, com és el cas del que se celebra a Vallibona, on cada estiu, llevat dels dos anteriors pel covid, es reuneixen un bon nombre d'escolars del sud de Tarragona.

La parròquia Sant Francesc de Jesús (Tortosa) va muntar de nou la seua colònia que des de fa vora una vintena d'anys escull la xicoteta població d'Els Ports, perquè es troben com a casa.

L'estiu del 2021 es va arribar a organitzar el campament, després de la suspensió del 2020, però es va acabar anul·lant per un nou augment de casos de covid.

Fou el 2001 quan van venir a Vallibona per primera vegada, el 2002 van provar en un altre lloc però des del 2003 han tornat

a Vallibona sense dubtar-ho. Dos estius sense campament, han fet que els qui anaven habitualment hagen participat amb moltes ganes i també s'ha atret xiquets i xiquetes que mai no havien provat aquesta experiència.

«Busquem estar en contacte amb la natura i poder-la respirar, no volem estar tancats en una casa de colònies i aquí a Vallibona també tenim el pavelló per fer activitats sota cobert» destacava la coordinadora Susanna Gómez, poques hores abans de tancar aquesta experiència educativa lectiva que implicà un total de 52 persones (36 xiquets i xiquetes i la resta, adults actuant de monitors i monitores i cuineres).

Vallibona va registrar durant una setmana una animació extraordinària amb aquest campament perquè sempre

s'implica totalment amb la població. «És el lloc ideal per a nosaltres, per això quan acabem ens n'anem amb molta pena, el poble ens dóna moltes facilitats, l'acollida és genial, per a diverses activitats també convidem el veïnat i visitants, com el cinema, si no estiguérem a gust no haguérem repetit durant 18 anys» apuntava també Gómez.

El sacerdot vallibonenc Paco Vives és un dels artífex d'aquesta llarga vinculació d'un campament escolar català amb una població valenciana i és que ell sempre ha fet de nexa d'unió ja que és el responsable de la parròquia de Jesús.

En aquests tipus de campament es cuiden molt els bons hàbits, tant de neteja, alimentació, ordre... L'alimentació es basa sempre en una dieta molt variada, mediterrània, amb verdura i peix sense faltar, «com cuinava la meua àvia» com diuen alguns dels joves participants. Per dormir compten amb diverses tendes de campanya de grans dimensions, on en caben uns quants i unes altres, més menudes i és que Vallibona gaudeix d'àmplia zona d'acampada.

Aquest campament 2022 va tenir com a fil conductor «els

pirates». Les activitats giraven al voltant d'un capità que perd un tresor de monedes i cal trobar-les. La programació de cada dia consistia en fer la recerca d'aquest tresor, superant proves com l'elaboració d'una mapa, confecció de banderes, fer gimcanes i amb tot, anar acumulant punts que els permetera aconseguir els objectius proposats. L'última nit va ser la del «sopar de gala», per a aquest «event», es va fer un simulacre d'eleccions, en les quals s'escolliren «alcalde», prèvia presentació de «programa electoral», «pubilla» i «hereu».

Enguany, els de Jesús han tornat a Vallibona. Han estat del 28 de juliol al 3 d'agost.

EL TELETREBALL S'IMPOSA: Com dirigir el muntatge de restaurants a Manhattan des de Vallibona

El teletreball, amb el confinament per la pandèmia, va demostrar que havia arribat per quedar-se, si més no s'han consolidat exemples que demostren que es poden continuar desenvolupant determinades tasques professionals, sense necessitat d'aixecar-se de la cadira i davant la pantalla de l'ordinador, malgrat que siga des de poblacions tan menudes i de difícil accés, per carreteres estretes, com Vallibona.

Aquest és el cas de l'exportador vallibonenc Vicent, 'Sento', Cuartiella Meseguer, que va apostar per instal·lar-se a viure en aquesta població d'on descendeix familiarment, treballant des de casa proveït d'un bon ordinador i connexió a internet i així pensa seguir, encara que ara ja no hi haja restriccions per desplaçar-se d'un lloc a l'altre. Escollir el mobiliari i coberteria que han de tenir dos

nous negocis de restauració a Manhattan és possible fer-ho des de casa de 'Sento'. Taules, cadires, decoració i qualsevol altre detall van ser gestionats des de Vallibona, un dels restaurants és a Chelsea Market i l'altre, davant del popular edifici en forma de planxa de Nova York.

És un dels exemples que aquest exportador de 48 anys ens posa a l'hora d'explicar-nos alguns dels negocis que ha realitzat en els darrers anys, sense sortir d'aquest municipi dels Ports, al costat del riu Cervol i amb poc més de 40 habitants en l'època hivernal. «Sempre que hi haja una bona connexió a internet, pots treballar des de casa, si jo vaig decidir instal·lar-me aquí a Vallibona era per ser el lloc natural de la meua família, perquè em sento molt ben acollit, la gent aquí és molt hospitalària, som com una gran família i jo visc aquí molt bé amb la meua parella».

«Crec que la gent pot tornar a viure als pobles, si arriba a entendre i valorar què és estar en contacte amb la natura, on la vida va més a poc a poc, no tens l'estrès de la ciutat, pots anar a prendre una cervesa o un cafè i fer una passejada per la muntanya diàriament i la feina la pots fer des de casa, cosa que et fa tenir més temps lliure».

A les poblacions menudes, s'estan millorant les connexions amb internet, per exemple, s'està estenent la banda ampla, cosa que donarà més possibilitats per al teletreball. «En el meu cas, la velocitat actual que tinc m'és suficient per desenvolupar la meua feina però quan milloren el servei, en sortirem tots beneficiats, tant els que estem aquí de forma

permanent com visitants i possibles nous residents». A Vallibona, hi ha casos de residents temporals que quan hi són no necessiten interrompre la seua tasca professional gràcies a l'ordinador portàtil i internet.

Al món de l'exportació i el teletreball va arribar Sento després de passar per altres ocupacions. El 2013 estava treballant al món de l'hostaleria a Londres quan va conèixer el que seria el seu soci per fer negocis d'exportació. Des d'aleshores la seua principal tasca ha estat ampliar la cartera de clients amb la qual cosa es desplaçava a fires internacionals, com les de París, Frankfurt, Nova York, Atlanta... «Viatjant vaig pensar si jo podria viure a Vallibona intentant fer aquests contactes i clients a través d'ordinador, vaig estar un parell d'anys vivint entre Tortosa i Vallibona, però em desplaçava a diversos llocs».

L'arribada del covid va ser quan va consolidar aquest teletreball i orientant la seua tasca cap a l'hostaleria, com en els primers anys, «em vaig centrar a coordinar l'obertura de restaurants, contactaven amb mi, els creava un sistema de treball, selecció de personal... estava durant 6 -7 mesos i després els deixava». Va estar treballant fins i tot per a un restaurant del famós cuiner Jordi Cruz, això ho compaginava amb la seua tasca d'exportació, que havia baixat molt pel covid.

En plena pandèmia, va anar progressivament reactivant els seus negocis d'exportació, i per això a més està fent un màster, que culminarà amb pràctiques als Estats Units. Últimament, ha compaginat telemàticament tant la feina com la culminació d'aquest màster, sense sortir de Vallibona més que per a moments puntuals, a més a l'estar a casa l'estiu passat, es va poder fer càrrec del bar de la piscina municipal, que estava sense adjudicatari.

Després de tornar dels Estats Units, amb el màster finalitzat, pensa continuar gestionant exportacions, de productes molt variats, des de casa. «Encara que potser em quede any i mig o dos anys a Atlanta per fer més clients, el meu objectiu és tornar a Vallibona i continuar teletreballant. Hi ha qui decideix en jubilar-se, venir a Vallibona, jo no he esperat a jubilar-me per instal·lar-me aquí».

VOLTANT PELS POBLES PER CONÈIXER BÉ COM PARLA LA GENT

Els professors del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant Vicent Beltran Calvo i Carles Segura Llopes van estar voltant la passada tardonar per diverses poblacions de l'interior del Baix Maestrat i Els Ports per tal d'arreglar els parlars autòctons de la gent més genuïna d'aqueixes terres.

El 2017 tots dos van publicar el llibre "Els parlars valencians", que ja va per la quarta edició. Per a fer-lo possible van haver de recórrer quilòmetres i quilòmetres per tal d'entrevistar-se amb veïns i veïnes de 300 dels 390 pobles que hi ha valencianoparlants a les nostres terres. Dels altres 90 on ja no van poder acudir, la informació del parlar de cadascun d'ells, la van obtenir de la bibliografia que hi havia al respecte, com diversos treballs de filòlegs que tenien molt de rigor. Així, tot el territori va quedar ben representat en aquest llibre. També van venir a fer entrevistes a Els Ports i El Maestrat, en uns casos, entrevistes més llargues, en altres, més curtes.

Ara, aquest llibre està donant pas a una segona part d'aquesta immensa investigació filològica. Com que tots dos professors volen fer un article més concret de la frontera "administrativa" entre Catalunya, el País Valencià i Aragó i el parlar d'eixos pobles, durant un cap de setmana van estar en set pobles entrevistant gent de cadascú. En concret van acudir a Vallibona,

Herbers, la Pobla de Benifassà, Canet lo Roig, Traiguera, Sant Rafael del Riu i Sant Jordi. Amb aquest nou períple de poble a poble, han recopilat una extensa informació i han gaudit molt entrevistant-se amb la gent més de “soca arrel”, “vam tenir ocasió de completar molt bé el que ja teníem investigat i va ser un gran gust parlar amb gent que ens ha ajudat moltíssim” destacava Beltran a L'Esquirolet de Vallibona..

Coordinar les diferents entrevistes, que venen a ser enquestes dialectològiques, no va ser fàcil perquè set pobles en dos dies era prou feina però tots amb els que havien quedat van acudir puntuals i van “donar molt de joc”. Van escollir veïnat que fora “cent per cent” del poble, o siga que els seus avantpassats també foren de la mateixa població. Per exemple, en el cas de Vallibona, que va ser el poble amb què va començar aquesta “ruta”, van entrevistar i gravar, tres autèntiques “personalitats” com Josep Manuel Serret (Manolet), Josep Maria Meseguer (Barranc) (el pregoner) i Maria Segura (“Maria de Pasqualet”). El mateix alcalde vallibonenc Juanjo Palomo va ser qui va proposar aquestes tres persones perquè elles més que ningú podien ensenyar a Beltran i Segura com es parlava abans a Vallibona i com es parla ara encara entre els que hi són nascuts, encara hi viuen i conserven el vocabulari més tradicional. Les entrevistes les van fer a les antigues escoles i tan prompte van acabar, els dos professors van marxar a un altre dels pobles on ja els esperaven els següents “protagonistes”.

El llibre “Els parlars valencians” s’organitza en quatre parts: la primera mostra una visió general de les característiques dels parlars descrits, mentre que en el segon apartat es classifica i descriu cadascuna de les varietats estudiades. La tercera està ordenada segons l’estructura tradicional de les monografies dialectals, que inclou la fonètica, la morfosintaxi i el lèxic. Tanca el llibre l’Atlas lingüístic dels parlars valencians, amb 56 mapes on queden representades geogràficament les variacions lingüístiques.

LA RUTA 99, COM A TERÀPIA AMB “EL TÍO GUAITA”

La Ruta 99 és una iniciativa de la Generalitat Valenciana que no només està servint com a al·licient turístic per conèixer les poblacions més menudes, sinó fins i tot com a teràpia per recuperar-se de greus malalties.

Si més no, és el cas de Vicent Guaita Casañ, “Lo Tío Guaita” com es fa anomenar popularment, pensionista des de fa 15 anys, a qui recórrer aquests racons de la geografia valenciana li està servint per millorar la seua delicada salut. Durant la passada Pasqua, va estar amb la seua moto recorrent diverses de les poblacions amb menys de 100 habitants de la comarca dels Ports, com Vallibona, incloses a la ja popular Ruta 99. Fins ara només havia estat a Morella per la qual cosa li va servir per conèixer a fons el nord de la província i fer un altre pas en la seua recuperació física i mental. En set anys, ja ha tingut 35 motos, són la seua gran passió, amb les quals combat la seua agorafòbia, ansietat, depressió

i una malaltia que li produeix espasmes a les artèries. Abans de tot això, en pocs mesos, va patir contínues angines de pit i diversos infarts, per si això no fos suficient, després de ser operat, va tenir dues parades cardiorespiratòries, segons ens detallava a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA. “Com que m’agrada molt veure poblets i la seua gent, em va atraure des del principi la Ruta 99 i ara estic acabant la zona de Morella, en un dia, he estat amb la moto a Vallibona, Castell de Cabres, Herbers i un altre dia, completaré properament” deia durant la seua estada a Vallibona. La seua afició per les dues rodes va sorgir quan va rescatar una moto que feia 15 anys que estava abandonada en un corral. “La meua dona em va titllar de boig per comprar una vella moto si no podia sortir de casa, buscant informació per internet, vaig aconseguir restaurar-la, posar-la al dia i quan començava a recuperar la meua salut, vaig començar a sortir amb ella”. D’això fa set anys i des d’un primer moment va apostar per crear un canal de youtube, no només per parlar de motos sinó sobretot per explicar com superar-se personalment quan es pateix una malaltia crònica. “Si estàs unes hores al dia pensant en aquest hobby, són unes hores en què la teua ment deixa de pensar en el problema de salut i més si no et quedes a casa tancat”. La Ruta 99 és per a “Lo Tío Guaita” de “lo millor que podia fer per a mi la Generalitat per ensenyar-me per dins la meua comunitat, ha estat extraordinari venir a aquests poblets, clavar-te per dins dels seus carrerons, admirar els seus paisatges, les seues vistes, conèixer gent meravellosa, fer noves amistats i a més, és una teràpia per superar aquest agorafòbia i depressió que em va mantenir tancat a casa”. “La nostra Comunitat té pobles i gent meravellosos” insistia recordant que quan va estar a Vallat va poder gravar un vídeo en què estava acompanyat per la totalitat de les 25 persones residents allí en aquell moment, inclòs l’alcalde, que el va obsequiar amb diversos detalls. “Recórrer aquests poblets amb la moto és pau, tranquil·litat, relaxació... sobretot per a una persona com jo que pateix dels nervis... vas a la marxeta, gaudint del paisatge...” Durant el dur episodi de les contínues angines de pit,

no renunciava a sortir de casa, “en tenia tantes que una ambulància passava cada dia per prop de casa meua per si m’havien de tornar a recollir per portar-me a l’hospital”. El passat mes de setembre va aconseguir “el que feia 15 anys que somiava, sortir amb moto des de Picanya, on visc, anar fins a Irun, sortir des del far d’Ondarribia, creuar els Pirineus i fins al Cap de Creus, o sigui fer la ruta “Dos Mares”, que va del Cantàbric fins a la Mediterrània, en 5 dies vaig fer 2.600 quilòmetres que és el màxim al que podia aspirar”. Quasi no ha tingut caigudes amb la moto i totes sense importància, en tots aquests viatges que moltes vegades ha estat acompanyat per la seua filla. Allà on passa deixa a les amistats que va fent un record de la seua estada en forma d’adhesiu. El seu canal de youtube es pot trobar buscant “El Tío Guaita”.

ACTUALITAT: NOTICIES DESTACADES

EMILI FONOLLOSA

LA MEL AMB MILLOR SABOR DEL MÓN ES FA A VALLIBONA, SEGONS UN CONCURS DELS ESTATS UNITS

Un apicultor de Vallibona, Josep Meseguer Meseguer ha aconseguit que la mel que elaboren les seues abelles als ruscs amb què compta al terme municipal d'aquesta localitat dels Ports haja obtingut en un prestigiós concurs internacional, als Estats Units, el guardó de la "mel amb millor sabor del món".

El 12è Concurs Internacional Anual de Degustació de Mel, The Black Jar Honey-Tasting Contest es va dur a terme juntament amb el Segon Festival Anual de Mel d'Asheville a Carolina del Nord. El Gran Premi a la mel amb millor sabor del món 2023 ha comptat amb una assignació total per a premis de sis mil dòlars, finançats amb la quota d'inscripció de HoneyFest i la venda de mel sense obrir. És la

primera vegada que aquest concurs és guanyat per una mel elaborada a Espanya.

Josep Meseguer confiava en la qualitat de la mel de les seues abelles, tot i que sabia que la "competència" seria dura quan va apostar per participar en aquest certamen. Els participants, procedents de països molt diversos, envien al concurs una mostra de les seues respectives mels. Es fa una primera selecció, deixant 30 com a finalistes per escollir la de "millor sabor del món" i els premis secundaris. El jurat prova cada pot de mel, tots tapats amb una tela negra i va efectuant les votacions fins a trobar les millors.

Als ruscs de Vallibona, Meseguer obté majoritàriament mel de farigola, però també de romER i flors autòctones d'aquest municipi, que va ser analitzada en una empresa de Castelló, donant fe de la seua qualitat, cosa que el va animar a presentar la seua "candidatura" a Estats Units.

A banda del "gran premi" per a la mel vallibonenca, el 12è Concurs Internacional ha concedit altres premis, segons el tipus de mel i que se n'han anat a països com Holanda, Eslovàquia i Uruguai, a més del mateix Estats Units, com una d'Alaska. Entre les finalistes, hi havia mel procedent també

de països com el Canadà, Israel, l'Aràbia Saudita, Sud-àfrica... i també una altra d'Espanya, en concret de Cantàbria. L'organització divideix els participants per continents.

Meseguer ja va participar l'any passat, encara que sense aconseguir l'èxit d'ara, "mai no ens havíem plantejat que la nostra mel pogués optar a premis, no l'havíem analitzat per veure'n la qualitat, si vam participar va ser com una manera de provar quina acceptació tenia" deia a L'ESQUIROLET DE VALLIBONA.

Té uns 40 ruscs en dues zones, el Mas del Pont i les proximitats de l'ermita de Sant Domingo, d'on era l'enviada al concurs. Practica l'apicultura com a afició i hi està implicada tota la seua família. "No és una manera de vida, és una afició, així que no "apretem" molt les abelles, si fan uns 200 quilos de mel per temporada ja ens donem per satisfets, encara que solem obtenir 350-400 kg.". "Les nostres abelles no pateixen problemes per malaltia, que puguen donar-se en produccions més grans i exigents, només se'ns moren un 2% per any, encara que sempre existeix el risc perquè qualsevol circumstància negativa les pot afectar".

Quasi no comercialitza aquesta mel, encara que potser s'ho plantege en un futur, "si anem guanyant més premis... la volem posar en un producte de valor afegit". Meseguer va voler participar en un concurs de Londres, però necessitava el suport d'una empresa envasadora i més producció "per si algú s'interessava a comprar-la". "La idea és seguir aprenent i si podem, obtenir-ne més, encara que segueix sent una afició a la qual posem moltes ganes la meua família i jo... cadascun té un vici, el meu és aquest".

Els guanyats que genera el Black Jar Event serveixen per finançar el centre de Recerca d'Abelles, Centre for Honeybee Research, organització benèfica de recerca educativa fundada el 2011 per recopilar dades objectives en una plataforma de codi obert i no patentada, en benefici d'investigadors, apicultors i legisladors per garantir la supervivència de l'abella.

LA DIPUTACIÓN MEJORA CURVAS DE LA CV-111 CON 348.313 EUROS

DIPUTACIÓ DE CASTELLÓ

El presidente de la Diputación de Castellón en funciones, José Martí, y el diputado de Carreteras, Santi Pérez, han visitado este verano las obras que se están desarrollando en la CV-105, CV-110 y CV-111, por valor de 3.500.492,68 euros, para mejorar el estado de estas vías y elevar sus índices de seguridad vial. Son trabajos que están muy avanzados, cuya finalización será inminente, ya que se producirá en cuestión de días.

La Diputación de Castellón ha acometido trabajos de mejora en distintas curvas de la CV-111, en el acceso a Vallibona, con una inversión de 348.313,62 euros. Se ha actuado en distintas curvas, ampliando el radio y la anchura de las mismas hasta obtener una superficie pavimentada de al menos 6 metros, que en algunos casos se han incrementado hasta 7 metros.

En la CV-111 se ha procedido al desbroce, tala y retirada de árboles de la zona tanto de desmonte como de terraplén de la ampliación, se han hormigonado cunetas en los tramos

entre curvas ampliadas y se ha pintado de la señalización horizontal de la carretera con marcas. Además, se ha colocado señalización vertical de peligro estrechamiento en distintos tramos.

Es importante destacar que se trata de una carretera de montaña de doble sentido, que conecta la N-232 con Vallibona. Cuenta con un trazado sinuoso, que en buena parte del mismo transcurre a más de mil metros de altitud. De las mejoras aplicadas se beneficiará el conjunto de los usuarios de la vía y, especialmente, los autobuses, que anteriormente afrontaban serias dificultades en algunos puntos del trayecto.

UN TRÁILER QUEDÓ “ATRAPADO” EN LA CV-111

JAVIER ORTÍ

Un tráiler que transportaba una máquina retroexcavadora, se quedó cruzado el jueves 19 de enero en una estrecha curva de la carretera de acceso a Vallibona (CV111), lo que impidió la circulación al resto de vehículos hasta que fue retirado e imposibilitó llegar al enlace con la renovada N-232, a la altura del Port de Querol.

El incidente, que se produjo en torno a las 14.00 horas, ocurrió al no poder girar el camión en una de las angostas curvas de este vial. Las ruedas traseras quedaron suspendidas en el aire, fuera de la calzada, imposibilitando ningún tipo de maniobra.

El bloqueo del vial tuvo una gran afeción para los vecinos de Vallibona, que quedaron incomunicados. Un ejemplo de este aislamiento fue que el autobús que cubre Morella con Vallibona no pudo completar su itinerario. Los vecinos del pueblo que volvían a sus domicilios tuvieron que completar el viaje con el coche particular de otros vecinos. El bus llegó hasta el punto de bloqueo y los vecinos dieron un breve paseo por el vial para superar el camión y poder seguir el viaje.

Los operarios de Carreteras indicaron que fue necesario otro camión grúa para remolcar el camión bloqueado, lo que ya pudo hacerse antes de las ocho de la tarde.

Afortunadamente, no hubo daños personales en el accidente y durante la tarde ningún vecino tuvo ninguna urgencia médica, una de las principales preocupaciones.

ELENA SOLANAS TRIOMFA AMB EL LLIBRE DEDICAT A “LA PASTORA”

EMILI FONOLLOSA

“La dignitat robada” és el significatiu títol del llibre a la venda des del passat 27 de febrer i una primera presentació que es va fer a València el 2 de març, seguida de moltíssimes més en nombroses localitats, en el qual Elena Solanas Roig relata totes les seues vicissituds per dignificar la figura del seu oncle Florencio Pla Meseguer, “La Pastora” el mític guerriller de Vallibona.

El franquisme va convertir «La Pastora» en un dels seus principals enemics a batre, com diu l'editorial Sembra Llibres, que edita l'obra, destacant que encara perdura el mite cruel imposat per la crònica negra del règim. La seua neboda Elena dona veu per primera vegada a la seua família amb una relat emotiu i vivencial en què explica com ha batallat, amb tota una xarxa d'activistes, acadèmics, associacions de base i veus de la cultura, per recuperar i dignificar aquesta història de repressió i supervivència. Després de la presentació amb gran èxit dijous 2 de març a la llibreria Fan Set, de València, se'n va fer una altra a la ciutat natal de l'autora, Tarragona

el 7 de març i després en molts altres llocs. Al nostre poble, on va nàixer “La Pastora”, es va fer un acte públic dedicat al llibre, el divendres 7 d'abril a les 18h a L'Hostal La Carbonera, presentat pel metge vallibonenc Nel·lo Monfort.

El llibre posa llum sobre el patiment i la humiliació que va sofrir la resta dels familiars. Amb una primera part introductòria escrita pel reconegut historiador Raül González Devís, especialista en la resistència guerrillera a l'interior valencià, en aquestes pàgines es recorren testimonis, masos i els paisatges dels Ports on es va criar Florencio Pla per endinsar-se en la seua inaudita biografia des del vessant més humà. És un pas endavant per reparar i restituir la memòria de la gent treballadora i humil que va patir la sistemàtica repressió de la dictadura militar.

Elena Solanas és tècnica en comptabilitat i en prevenció de riscos laborals. Des de l'any 2004 treballa en la recerca de la història del seu oncle i en la dels seus familiars, que foren injustament represaliats pel franquisme. El 2009 va cofundar a Vallibona l'associació Amics de Florencio Pla, que lluita per dignificar i restituir la biografia de “La Pastora”. Ha participat en multitud d'actes i en diverses jornades de memòria històrica, com les que se celebren a Santa Cruz de Moya o a la Pobla de Benifassà. Aquest és el seu primer llibre.

VIDA DE PEL·LÍCULA

Per altra banda, la vida de 'La Pastora' arribarà al cine de la mà del director de la Sénia Marc Ortiz. El rodatge se circumscriuria a les muntanyes del Sénia i dels Ports, incloent-hi tant la part catalana com la valenciana. Elena Solanas està en contacte amb aquesta ambiciosa producció cinematogràfica oferint assessorament documental.

La pel·lícula ha aconseguit per al seu finançament un ajut de l'Institut Valencià de Cultura (IVC) i també podria rebre enguany una subvenció de l'Institut Català de les Empreses Culturals (ICEC) per poder fer el rodatge durant el 2024. També han tancat un acord amb la plataforma Filmin.

FESTA DE LA PASTORA

El juliol del 2022, després de dos anys suspesa per la pandèmia, "Amics de Florencio Pla Meseguer "La Pastora" va tornar a celebrar a Vallibona, la festa en memòria del

conegut guerriller. La 6a Festa de La Pastora va començar amb l'esmentat Raül González Devís, que va presentar el seu llibre "Guerrilleros y Comunistas", amb participació de l'estudiós Joan Bta. Beltrán. Després, Amparo Belmonte i María Navarro, membres de la Plataforma Familiars Fosses Paterna, van protagonitzar una projecció i taula rodona, donant veu així a les 2.238 persones assassinades entre 1939-1956 al terror de Paterna. Es va fer a la projecció del documental "No s'apaguen les estrelles", que va tenir la

participació de dos dels seus autors David Segarra i Xavi Sarrià. Aquest passat 29 de juliol se celebrà la 7ª festa, però ja amb la revista en màquines, per això ja no us podem dir res de com va anar.

153.000 € PER A LA RESTAURACIÓ DE SANTA ÀGUEDA

EMILI FONOLLOSA

La Conselleria de Cultura ha aprovat una partida de 153.000 euros per a l'ermitori romànic de Santa Àgueda a Vallibona, amb la qual es podrà afrontar la restauració pràcticament integral de l'ermitori.

L'alcalde de la població Juanjo Palomo ha destacat que aquesta ajuda pot ser suficient per poder acabar la restauració completa de no solament l'ermita, sinó també l'edifici annex, que era la casa de l'ermità.

La Conselleria en principi havia aprovat una ajuda de 16.934 euros per als treballs de recuperació i restauració de les pintures murals descobertes després d'unes cates en aquesta ermita considerada un dels escassos exemples del romànic valencià de Reconquesta, datada del segle XIII.

Ara, aquesta subvenció es veu sensiblement augmentada per tal que a més de recuperar les pintures, es puga abordar la restauració integral de les dues edificacions, que estan molt deteriorades i ja van passar per a unes obres prèvies urgents per evitar el seu ensorrament.

PINTURES MURALS

Les cates realitzades a les parets interiors de l'ermita van confirmar les sospites que sota la calç i pintura que les cobreixen, hi ha pintures murals que serien del mateix moment de la construcció d'aquest edifici, el qual ja s'ha aconseguit consolidar després de reparar la coberta deteriorada.

Es van realitzar diverses cates deixant al descobert parcialment les pintures originals, que estaven totalment cobertes pels revestiments pictòrics fets en segles posteriors, com ha recordat Palomo. Es faran unes 60 cates de 10 x 10 cm, perquè "sembla que les pintures estan per tota l'ermita i amb aquesta investigació es determinarà la seua antiguitat i si es poden recuperar, encara que no siga en la seua totalitat". Recuperades les pintures, ja es podrà acabar la restauració de l'ermita en la seua totalitat.

SANTA ÀGUEDA ESTRENA UNA CRUZ DE TÉRMINO

E.F.

Uno de los mejores ejemplos del románico valenciano de Reconquista, la ermita de Santa Àgueda, patrona de Vallibona, cuenta desde el pasado verano con un "prigó" o cruz de término con una cruz y su pedestal, culminando el proyecto ideado por el vallibonense Teòfil Pitarch y costeadado sin ayudas externas.

La tradicional romería a este ermitorio fue esta vez muy especial porque los peregrinos pudieron contemplar, con agrado, el cambio experimentado por su entorno con este valor añadido que contribuye a darle realce. El sacerdote Paco Vives, durante la bendición del "prigó", realizada tras la misa, recordó la función de descanso que tenían estas cruces situadas en puntos estratégicos para los que cruzaban estas tierras a pie.

La cruz que se levanta sobre el pedestal tiene inscritas dos fechas, una en cada brazo; una es el 1.233, que es el año en el que se concedió la carta de población a Vallibona por Blasco de Alagón. Poco después de esa fecha se construyó

la ermita, de estilo románico de reconquista, aunque posiblemente ya había un edificio anterior, que se cristianizó durante la Reconquista, como indica Pitarch. Este lugar formaba parte de un camino de tráfico de los rebaños desde el Bajo Aragón hasta la costa. En el otro brazo se ha inscrito el año 2022 “esta fecha sirve también para tener constancia de los dos años que llevamos con obras de recuperación y consolidación de la ermita”. El diseño de la cruz es actual pero está basado en el arte románico, ya que las cruces de este arte acostumbran a tener forma de letra T y el Cristo no es de tres clavos, sino de cuatro, uno en cada pie y uno en cada mano. En lo alto de la cruz está inscrito “S.Àgueda” y en los pies, “Vallibona”. El propio Pitarch es quien ha hecho la cruz, “ha sido una forma de pasar el tiempo en esta pandemia, poco a poco”.

El pedestal y la columna del peiró han sido construidos por un especialista en trabajar la piedra artificial, pero han sido pintados simulando sillares antiguos. Su altura es de 1 m. 20 cm por 80 cm. de brazos.

Cabe recordar que en los últimos años, se han realizado distintas mejoras en el ermitorio vallibonense, con la participación del departamento de Patrimonio de la Generalitat Valenciana, Ayuntamiento y donaciones particulares.

ELS PORTS CREA LA SEUA PRÒPIA MUIXERANGA

E.F.

Un grup d'entusiastes joves d'Els Ports ha fet possible que aquesta comarca tinga la seua pròpia muixeranga, contribuint així a preservar un dels elements més tradicionals de la cultura popular valenciana.

L'Aplec dels Ports ha estat habitual escenari d'actuacions de muixerangues vingudes d'arreu de les comarques valencianes, com la de Vinaròs, creada el 2013 i que va participar en l'edició celebrada a Portell. Tanmateix, ara ja es compta amb una incipient muixeranga formada per gent

de diverses poblacions de la comarca, que podrà participar en els futurs aplecs i festes populars. De fet, en l'Aplec dels Ports 2022 ja van muntar una paradeta informativa.

«Volem que siga una activitat per a totes les edats, intergeneracional i per a tots els pobles, que ens unisca a tots i totes» deia la màxima responsable de la iniciativa Carla Villanova González. Són molts els que s'estan interessant per formar-ne part, tot i la necessitat del cotxe per haver-se de desplaçar d'un lloc a l'altre i en prou casos per carreteres angostes, plenes de revoltes. Les trobades per assajar i anar-li donant forma es fan de forma itinerant, cada dia en un poble, «no volem centrar-ho en un poble concret que ho focalitze tot, volem que en formen part persones de tots els pobles». En algunes d'aquestes trobades itinerants celebren un taller per a grans i menuts per tal de veure si es va animant més gent, «volem que ho proven, que ens coneguen i veure si així captem aquells que inicialment no van interessar-se». Per exemple, han fet tallers a Forcall, Vilafranca, la Mata i Vallibona, com el passat agost.

Els interessats per la Muixeranga del Ports poden contactar a través del compte d'instagram @muixerangadelsports En aquest compte també es poden seguir les activitats que van fent i les dates de les pròximes activitats.

SOLUCIONES PARA LA FALTA DE APARCAMIENTO

EMILI FONOLLOSA

El Ayuntamiento de Vallibona quiere solucionar la falta de aparcamiento que se registra durante el verano, cuando hay gran afluencia de visitantes. El Ayuntamiento presenta

a través del Pla Convivre de la Conselleria d'Habitatge un proyecto integral que solucionaría el problema. Se crearían dos pàrkings hormigonados, urbanizados e iluminados. Se propone la realización de dos zonas de aparcamiento en las entradas del municipio. Una en la zona sur (entrada desde CV-111) y otra en la zona norte (salida hacia Rossell). La del sur tendría 24 plazas para vehículos estándar y 1 para los conducidos por personas con movilidad reducida y la del norte, mayor, con 45 plazas y 1 para movilidad reducida.

En Vallibona y su entorno no existen grandes superficies donde habilitar espacio para coches y además, se impide ahora aparcar en el acceso inferior en uno de los laterales para dejar espacio ante cualquier emergencia.

LA DIPUTACIÓ PÚBLICA UNA GUIA PALEONTOLÒGICA DE LA PROVÍNCIA ON LINE

DIPUTACIÓ DE CASTELLÓ

La Diputació de Castelló ha publicat en la seua pàgina web la guia paleontològica de la província, en la qual sota el títol de 'Paleontologia castellanenca: Dinosaurios i altres fòssils', es recull una recopilació didàctica i de fàcil lectura de nou

jaciments arqueològics de la província de Castelló. Es tracta d'una primera edició en la qual apareixen els d'Almenara, Bejis, Ribesalbes, Araia (L'Alcora), Portell, Cincorres, Vallibona, Morella I i Morella II. De cadascun d'ells s'inclou a més una guia específica.

Per a aquest lliurament inicial s'han seleccionat els jaciments de major valor científic, fonamentalment referits a dinosaurios, encara que la previsió amb la qual es treballa és de la d'anar incorporant més a partir del pròxim any. El treball de confecció de les guies ha sigut realitzat pels paleontòlegs José Vicente Gasulla i Andrés Santos.

La presentació oficial s'ha realitzat en la Diputació de Castelló, on la diputada de Medi Natural, María Jiménez, ha explicat que l'objectiu que persegueix aquesta guia és el de "posar en valor el nostre patrimoni natural, vist des d'una perspectiva diferent, ja que la província de Castelló pot presumir de tindre una gran riquesa paleontològica, de les més importants d'Espanya".

La diputada ha recordat que les comarques de Castelló constitueixen una potència des del punt de vista de la paleontologia de vertebrats, fonamentalment dinosaurios, encara que també existeixen uns altres igualment importants d'invertebrats i plantes.

En la presentació han participat els autors de guia. José Miguel Gasulla ha referit que aquest treball permetrà que a Castelló i en tota Espanya es conega que aquesta província és una referència en el món de la paleontologia. Per part seua, Andrés Santos ha explicat que la guia també inclou referències geològiques i històriques de les poblacions en les quals se situen els jaciments.

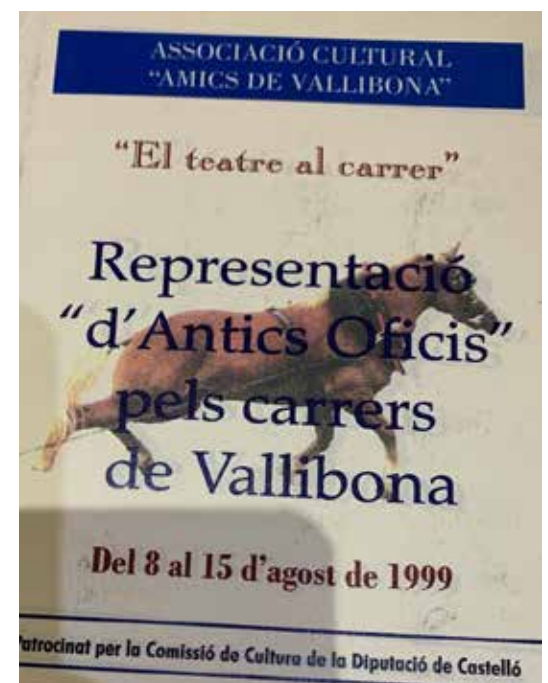

Guia: <https://www.dipcas.es/va/paleontologia.html>

FOTOS ANTIGUES

D'esquerra a dreta i de dalt a baix 1.- Lupe, 2.- Lupin, 3.- Herminia, 4.- Marisol, 5.- Guadalupe, 6.- Mari Carmen, 7.- Lola, 8.- Teresita. Agaxades 9.- Lolita, 10.- Ramoncita, 11.- Pepita i 12.- Rosita

ACTUALITAT: NOTÍCIES CURTES

EMILI FONOLLOSA

-La recogida selectiva de residuos fue deficiente el pasado verano, como se han quejado diversos vecinos y veraneantes y ha reconocido el propio alcalde Juanjo Palomo. "La empresa concesionaria de la recogida conoce el problema y no está dando un buen servicio, se le han trasladado quejas uno de los pueblos más afectados es Vallibona, no puede ser que en verano la recogida de plástico y cartón (vidrio, va bien) no está funcionando y esto nos pasa cada verano".

-Ya están en marcha las obras para convertir la antigua cooperativa en dos viviendas con las que atraer gente a Vallibona.

-No hay fecha para hacer mejoras en los 2,2-2,4 km. sin acondicionar del camino rural Vallibona-Rossell, además de los badenes que cruzan el río Cervol, seriamente perjudicados por las avenidas de agua. También necesita una actuación el paso del barranco de Cocons, que es el que está peor, como ha lamentado Palomo. Se han pedido estas mejoras a la Conselleria de Agricultura y a la de Presidencia.

-Dissabte 17 de setembre ho van tornar a fer: pujada de Vinaròs a Vallibona a peu. 54 km. Sortien de Vinaròs Juan José Borrás, Domingo Boti i Sisco Albella, a les 4h del matí. La primera

parada va ser a Rossell a la Font de Baix. Allí Domingo, que ha sortit d'una operació fa pocs mesos ja tenia previst no continuar a peu, però sí en cotxe i així ho va fer. Ell en tot moment va estar pendent dels companys. A les 20 h i després de quasi 16 h de caminada, (este any en una mica més de temps que els altres) van arribar a Vallibona. Els esperava una olleta reconfortant de l'Hostal La Carbonera.

-Segons una detallada informació que apareixia com a tema de la setmana al setmanari Notícies, número 1.527, Vallibona perd sis habitants quedant-se en 61 el que suposa que ja no és el 13é poble més gran dels Ports sinó que és el 14é. La seua posició l'ocupa Herbers amb 63 veïns i un augment de 10 respecte a l'any passat. Això és un augment del 30% en tan sols tres anys. La completa crònica, que inclou una imatge de Vallibona, comença dient que la comarca dels Ports, o més

correctament expressat el partit judicial de Morella ja que en aquest recompte s'inclou a Ares, va guanyar 82 habitants durant tot l'any 2021.

La Vallibonavenatrix, blanqueta per la neu.

- La Diputació de Castellón se va a implicar en la creació del Fondo Forestal que va a poner en marcha la Generalitat Valenciana con una dotación de 50 millones de euros para toda la comunidad autónoma, con el objetivo de proteger el patrimonio natural valenciano. Así lo ha señalado el presidente de la institución provincial, José Martí, en el transcurso de la

reunión en Vallibona con el director general de Prevención de Incendios Forestales de la Generalitat Valenciana, Diego Marín. También ha participado el diputado de Desarrollo Rural y Despoblación, Santi Pérez. Gracias a este mecanismo la Generalitat Valenciana realizará transferencias económicas a los ayuntamientos para que puedan acometer las actuaciones previstas en sus planes de prevención de incendios.

-A Vallibona, se celebrà una nova edició de la Maqui'n Bloc. Una concentració i competició d'escalada que des de 2011 reuneix any rere any desenes d'aficionats a aquest esport. La programació d'enguany ha estat molt completa amb escalada esportiva, escalada en bloc, xerrades, una ruta senderista, rocòdrom i tirolina per a totes les edats i festa a la nit, amb molta participació en tots els actes. A més, en aquesta edició també es va comptar amb un mercat artesà on van participar marques de roba

d'escalada com Arkea o els productes de decoració en fusta i altres materials reciclats de l'artista comarcal Sílvia Miralles.

-Divendres 23 de juny per la nit, a Vallibona es va ajuntar el veïnat per celebrar **la nit de Sant Joan**. Es van posar

taules i cadires per als assistents, tot amb la col·laboració de l'Ajuntament i la botiga del poble.

-Diumenge 18 de juny es va fer al **prigó de Sant Bernabé**, on està la font de la Serra, la segona trobada de tres pobles veïns, Xert, Rossell i Vallibona, amb esmorzar popular,

repartiment de rotllos i la música a càrrec de la xaranga de Santa Bàrbarà, Estrella Band.

-Un dels **típics esmorzars** de divendres a l'Hostal La Carbonera de Vallibona va ser especial i és que, a punt d'anar a votar per a les eleccions municipals va comptar

amb molts participants, entre els quals, a més de l'alcalde vallibonenc Juanjo Palomo, també estava l'alcalde de Morella Rhamsés Ripollés i l'alcaldesa de Castell de Cabres Maria

José Tena, dues localitats veïnes, molt ben relacionades amb els vallibonencs.

-Unió de pobles en la trobada de germanor "**Festa de l'Ereta a Bel**" celebrada el primer dissabte de setembre: Bel (Rossell), la Pobla de Benifassà i Vallibona. A més d'un esmorzar molt complet, ben acompanyat de postres casolans, no va faltar el tradicional estirament de corda entre pobles germans. La

festa va ser organitzada per Amics de Bel, Grup de Dones de la Pobla i l'Associació de Veïns de la Pobla i hi van col·laborar els ajuntaments de Rossell i la Pobla i el Parc Natural de la Tinença.

-**Les Jornades Europees de Patrimoni 2022** van fer una visita guiada a peu per diversos boscos de roures i carrasques

del terme municipal de Vallibona, sota l'organització de la Mancomunitat de la Taula del Sénia i l'Ajuntament de Vallibona.

-El Consell celebrà el 13 de novembre, la **primera 'Matinal' motera de la Ruta 99** amb centenars d'aficionats recorrent els pobles més xicotets de les comarques del Baix Maestrat i Els Ports de Castelló. La Ruta 99, la ruta cultural i turística desenvolupada per la Generalitat per a promocionar als pobles de menys de 100 habitants de la Comunitat, en aquesta matinal va passar per Castell de Cabres, Palanques, Villores, Herbers i Vallibona.

Vallibonens coronen la Tuca de Mull, sostre de la Vall d'Aran

-Aquest dissabte 30 de juliol se celebrà una nova trobada de veïns i veïnes de Vallibona i Bel/Rossell al **Mas de Mariné**, amb participació dels alcaldes Juanjo Palomo i Evarist Martí. Allí al mas es va compartir un esmorzar popular, en un matí de convivència. Els vallibonencs més forts van pujar-hi al peu des de l'Ullal de la Fou, els altres acudiren en cotxe.

Una bona jornada de caça.

L'aeroport de Castelló promociona la Ruta 99

Edu Plà participà a la Marató de València

Juanjo Palomo, reescollit alcalde de Vallibona

El Govern valencià es reuní a Castell de Cabres, amb l'assistència de l'alcalde vallibonenc

ELECCIONES LOCALES 2023 / ELECCIONS LOCALS 2023

Municipio: Vallibona

DISTRITO CENSAL: 01

SECCION: 001

ACTA DE ESCRUTINIO (I) / ACTA D'ESCRUTINI (I)

de 2023 a una vez concluido el escrutinio, se exponen los siguientes resultados:

Numero de boletines emitidas	Numero de boletines recibidas	Numero de boletines anuladas	Numero de boletines validas
50	47	0	47

Candidatos (Nombre y Apellidos - Siglas)	Votos obtenidos / Votos otorgados	En lista / En lista	En núm. / Por abastec.
1. Don JORGE MANUEL SANCHEZ (PSP)	0	Cero	0
2. Don JUAN JOSE PALOMO FERRER (PSOE)	44	Cuarenta y cuatro	44
3. Don SANTIAGO MISEGUER SOTIARA (PSOE)	24	Venticuatro	24
4. Don AMARIS PLA MARTI (PSOE)	19	Diezanueve	19

Resultats de les Eleccions Generals del 23 de juliol

COL·LABORACIONS

ELS OFICIS A VALLIBONA

JORDI FONOLLOSA (MIKI)

El capítol dels oficis es realment molt ampli perquè abasta totes les feines i activitats econòmiques que desenvolupaven les persones per tal de guanyar-se la vida i donar un servei a la comunitat.

La gran quantitat d'oficis que hi havia a Vallibona, demostra la autosuficiència de l'economia del nostre poble.

La majoria de les matèries primeres que utilitzaven artesans, industrials i altres oficis s'extreien del terme com la fusta, llana, pell, boga, ferro, pedra, farina, oli, mel, carn, etc. Alguns productes venien de fora com per exemple el tabac, la sal, abadejo, sardines, taronges.

Al llarg dels anys hi ha oficis i serveis que es van anar perdent, per exemple el de Notari resident a Vallibona fins el segle XIX, o artesans com l'albarder o el ferrer. Podem veure també com en el pas del temps van anar desapareixent indústries com per exemple el ferro, els teixits, el sabó, degut a què els productes es produïen en centres de producció industrials on eren més econòmics. Encara que Vallibona té la singularitat que, per una banda l'aïllament, la tradició i la falta de diners va fer que a mitjans del segle XX i fins i tot més tard, a les cases encara es fes per exemple sabó, vi, espadenyas, embotits, formatge, etc.

He confeccionat una taula amb una classificació dels diferents oficis.

El procés tèxtil era tant llarg que té moltes especialitats, és per això que he fet una classificació a part.

Un altre fet que vull anomenar és el canvi de noms en els càrrecs públics, a la taula indico el nom antic i l'actual.

Hi ha alguns oficis molt especialitzats que trobem a la documentació consultada que corresponen a artesans que treballen durant un temps a Vallibona fins que acaben la feina com Dauradors, Ensambladors, Tallistes, Orgueners.

Dins del ofici de l'agricultura tenim els que eren de temporada com plegadores de olives, anar a veremar, anar al clavell.

Oficis tradicionals de Vallibona. Classificació:

Textil: Esquilador Peraire Cardador Pentinador Filadora Teixidor Arquejador Seder Zurrador Bataner Adobador de draps Tintorer	Artisans: Aladrer Espardenyer Sastre Cisteller Albarder Corretger Matalaper Vidrier Esporàdics, temporals: Picapedrer Daurador Ensamblador / tallista Orguener Organista	Producció: Saboner Forner Moliner d'oli Moliner de cereals Fideuer Apicultor Carboner Miner Capatàs	Ferrer Fuster Obrer Arrossegador Serrador Llaurador Pastor Jornaler Criat	Serveis privats: Barber / "dentista" Carnicer Botiguer Mercader Estanquera Taberner Transportista / Bagatger Advocat
Serveis Públics: Llumener / Electricista Practicant Correu / Peató Caminero Bosquerol Metge / Cirurgia Mestre Guardia Civil Veterinari	Càrrecs públics: Alcalde. <i>Jurat Major</i> Concejals. <i>Jurats</i> Jutge de Pau. <i>Justicia</i> Secretari Administrador Agutzil Sereno Pregoner. Nunci Antics a Vallibona: <i>Corredor públic</i> <i>Procurador Fiscal</i> <i>Síndic, Notari, Clavari</i> <i>Mustafà / Mostassà / Mostafaç</i>	Els exclusivament femenins: Modista Mestra Llevadora "Sirvienta" / criada / "niñera" Recolecció agricultura Fer toquilla Peluquera		Altres: Capellà. Mossèn Sagristà Ermità Estudiant

Les fonts documentals com les actes parroquials, municipals i també als documents notariais a vegades apareixen els oficis de les persones inscrites. De fet no sempre, es a dir, quan la persona tenia el ofici més habitual que era llaurador o jornaler en molts casos no s'indicava. Sí que es habitual que s'indiquessen sempre oficis destacats com per exemple Notari, Cirurgia, Teixidor, Peraire, Saboner, per citar alguns.

Una altra font documental on ens indica els oficis eren els Censos electorals. En aquest treball presentem una taula de l'any 1895 amb els noms de les persones, on vivien i els seus oficis.

Cens de Vallibona 1895.

Total electors: 411. Total artesans i serveis indicats: 26, seria un 6,3 %.

Nom	Domicili	Ofici	Observacions
Diego Anuenta Romero	Llana 27	Capataz	
Vicente Carcasés Celma	Mayor 11	Administrante	
Ramon Carcasés Salom	Mayor 11	Oficial de Barbero	També treien queixals els barbers. També era Practicant.
José Cardona Llorach	Mayor 4	Médico	
Teodoro Fonollosa Cardona	Horno 10	Propietario	Es refereix al càrrec públic de Jutge de Pau.
José Ferré Giner	Llana 8	Alguacil	
José Monfort Carceller	Fuente 12	Tejedor	Encara hi havia teixidors.
José Salom Salom	Puente 9	Herrero	Hi havia tres ferrers al poble.
José Salom Querol	Puente 7	Srio. Juzgado M.	Secretari del jutjat de Pau.
Miguel Segura Giner	Mayor 16	Tabernero	
Antonio Ten Colás	Mayor 2	Maestro	Natural de València.
Juan Abella Garcés	Edrera 13	Herrero	
Francisco Artola Fonollosa	Capdevila 2	Sereno	Vivia d'alt del hospital.
Blas Boix Carceller	Plaza 2	Cura	Va exercir a Vallibona de 1890 a 1914.
Juan Fonollosa Giner	Calzada 4	Tabernero	
Juan Gavaldà Garcés	Nuevo 18	Herrero	
José Guimerá Vives	La Torre 16	Tabernero	Cal Garxo
Ramon Jovaní Mestre	Edrera 16	Secretario A.	Secretari Ajuntament.
Francisco Martí Ibañez	Balsa 8	Tejedor	
Ramon Meseguer Llisterri	Nuevo 4	Comercio	
Jacinto Meseguer Llisterri	Calzada 6	Tejedor	
José Meseguer Roda	Balsa 4	Cestero	
Tomas Mestre Climent	Edrera 2	Comercio	
Francisco Masip Beltran	Capdesolana 69	Sirviente	
Manual Prades Verge	Balsa 11	Carpintero	
Gregorio Segura Carceller	Balsa 10	Carpintero	La fusteria de Gregori.

La resta de persones del cens estan indicades amb algun d'aquests oficis: "Labrador, Jornalero, Sus labores, Pastor".

A les dones normalment no se'ls atribueix un ofici es limiten a indicar "sus Labores", a excepció de la Mestra, la Estanquera i un cas de "Sirvienta".

No és clara la divisió entre professionals que es dedicaven exclusivament a un ofici i les tasques que es feien a casa. Els masovers mataven animals, feien embotits, pernills, per tant feien de carnisers, també feien pa per exemple i no eren forners.

Les persones sabien fer moltes tasques perquè eren autosuficients. No es dedicava en molts casos tot el temps a un únic ofici o tasca, es feien vàries i també depenent de l'època del any. Anem a descriure alguns:

Peraire, s'encarregaven de comprar la llana, la feien filar i després teixir i de fer l'acabat final dels draps.

Arquejador, obria els flocs de llana per a després passar al cardador.

Aladrer, fabricava aparells per a llaurar com arades, trill, la giratòria, el rodet, etc.

Albarder, feia treballs amb pell per als matxos com la cabeçada, el cabestre, el cabeçó, pitrall, sella, etc.

Clavari, càrrec públic que s'ocupava de de les finances, també era l'encarregat de fer els llibres de clavaria, on constaven les entrades i sortides del Consell Municipal.

Mustafà, Funcionari municipal encarregat de contrastar els pesos i mesures, de comprovar la bona qualitat dels queviures i altres coses vendibles i de vetllar per l'observança dels preus assignats oficialment a aquelles.

Bosquerol, qui treballa o habita al bosc. Antic nom dels forestals.

Arrossegador, s'ocupaven de transportar arbres tallats rossegant-los amb matxos.

Practicant, era un infermer, ajuntant del metge. Practicaven cirurgies menors, preparaven i despatxaven medicaments.

Criat, feia tasques variades als masos com pastor, tallar llenya, llaurar.

		
Ferrer	Agricultors batent el blat	Obrint la llana
		
Camió carbó	Transportista	Vallibonencs a les mines de Castell de Cabres

Fonts documentals: AHNM. Arxiu Parroquial de Vallibona. Arxiu Municipal de Vallibona. Censos electorals de Vallibona.

LA TEMOR EN LES FOSQUES NITS

ARMAND SARIÑENA

L'ús del foc i de la seua llum, va ser un gran avanç per a la humanitat, per el seu desenvolupament físic i psíquic fa uns 400.000 anys. El foc es va utilitzar per escalfar-se, cuinar, allunyar el perill, per tenir llum, tot això va canviar el destí de la humanitat.

El més fàcil per tenir un temps curt de llum era confeccionant una torxa de fibra vegetal untada amb greixos, o fer servir fusta consistent. A la llum de les torxes es van pintar extraordinàries pintures rupestres i gravats en coves fa uns 45.000 anys.

Aviat apareixen cressols de pedra, fa uns 30.000 anys, cremant olis vegetals, greixos animals de balena als països nòrdics o minerals a la Mesopotàmia. A la cova Lascaux es va fer servir el cressol de pedra fa uns 15.000 anys.

L'evolució tecnològica ha estat constant, com encendre el foc, optimitzar el combustible i les metxes, tot tenia importància.

El cressol de ceràmica apareix a Fenícia al segle IX abans de Crist. Es produïa a Grècia i Roma en grans quantitats, fent servir motlles i es decoraven.

El cressol de metall i la seua cressola s'ha utilitzat fins fa poc als masos de Vallibona on mai va arribar el corrent elèctric.

Una "candilada", (candil, cressol en castellà), era el temps de llum produït per la combustió del oli contingut al cressol, en moments socials com per exemple lectures col·lectives.

L'aparició de les espelmes és al voltant de 3.000 anys abans de Crist, la seua combustió produïa fum i va ser substituïda per l'espelma de cera d'abella a Algèria. Al voltant de l'any 1.500 es generalitza el seu us en les famílies amb poder adquisitiu al ser costosa la seua producció.

En el segle XVIII es modernitzen ràpidament les làmpades de vidre i de metall, fent servir els nous combustibles a base de petroli, gasolina, gas natural i destil·lació del carbó.

Cressol neolític de pedra

Làmpada ceràmica romana

Cressols de metall

L'aparició de la làmpada elèctrica comença a mitjans del segle XIX. El transport del corrent elèctric per cable es costós i es perd intensitat en la distribució.

El 1.900 apareix el carbur de calci produït a base de carbó i cal a uns 3.000 graus, produeix una llum molt blanca i s'utilitza en cases amb un carburer, en les mines i en el transport, automòbils, motos i bicicletes. Es més fàcil de transportar que l'electricitat.

Cada regió tenia la seua solució per fer llum, la més accessible a Vallibona era cremar teia (localment dit tea), la part interior del pi i d'altres arbres molt saturada de resina.

Ja era utilitzada en èpoques primitives com per exemple a la cova de Lhauvert fa 35.000 anys per obtenir llum i cremar colorant per fer les pintures rupestres.

Els romans van industrialitzar la producció de la teia. Consistia en fer partir uns pins, tallant l'escorça del costat del sol diversos anys fins que el pi moria, durant aquest procés s'acumulava la resina en el cor del pi obtenint la teia. Una altra forma era tallar un pi i a la part baixa al cap de uns anys es concentrava la resina i s'obtenia teia.

La primera necessitat era fer llum a la cuina, lloc de vida. A l'interior de la xemeneia es clavava un cremaller de ferro forjat on s'alimentava la llum amb teia.

Un altre cremaller de peu solia estar davant de la porta de casa i es feia servir per acompanyar fins al carrer la persona que havia vingut a visitar fins que s'acostumava a la llum del carrer.

A Vallibona es produïa carbó vegetal i era normal l'ús de teia (taeda en llatí) per fer llum que tenia un cost econòmic baix. Els cresols fent servir oli d'oliva era corrent en les zones de molta producció d'oli, a Vallibona s'economitzava i s'aprofitava per altres usos.

L'ús del petroli, olis minerals i espelmes van substituir la teia fins que va arribar la llum elèctrica.

Múltiples models de làmpades elèctriques són indispensables en el nostre mode de vida, avui dia continua la tradició de la utilització de la teia fent-la servir per activar el foc en la xemeneia, l'olor agradable de la combustió de la tea ens recorda èpoques passades.

Portaespelmes

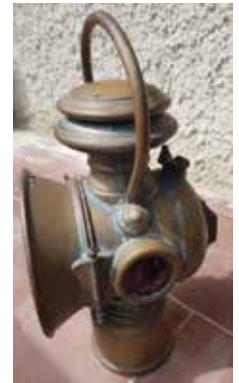
Làmpades de petroli

Carburer Làmpades de cotxe

A la dreta cremaller de peu i a l'esquerra cremaller per donar llum a la xemeneia

UN PASSEIG PER LA VALLIBONA BARROCA. **Primera part**

JUAN JOSÉ VEGUÉ

Per a començar, aquests apunts són un homenatge al company i amic Jordi Fonollosa Navarro "Miki", sense el qual la major part d'informació citada no hagués estat possible.

La cronologia moderna del nostre poble és un món per descobrir i, any rere any, s'aconsegueixen nous tresors documentals que ens apropen, com si fos una pel·lícula ambientada en l'època de D'Artagnan i els tres mosqueters, Lluís XIV, Felip IV, Carles II, etc., fins i tot en Àguila Roja, la

coneguda sèrie de TVE, a la història vallibonenca des d'una perspectiva pomposa com l'art que es projectava en aquells temps: un art que es descobrí arran del Concili de Trento (1545-1563); aquest art, a través de diferents anotacions bibliogràfiques, l'anirem descobrint mentre imaginem un passeig pel centre del poble fa uns 400 anys.

Comencem el viatge per la Vallibona barroca mentre observem la torre de l'església, en aquell moment quadrangular

i d'origen musulmà i, posteriorment, gòtic (ho sabem pels arcs apuntats del seu interior), marca les hores que devoren el dia i el treball de diversos operaris que reformen la girola, també gòtica (i ho sabem perquè a les dècades de mitjan segle XVII es va reformar pel presbiteri actual, segons les dates anotades als esgrafiats, aprox. 1630) que s'està substituint per dues estacions porticades, que es poden observar darrera l'altar, amb arcs rebaixats; continuem passejant per la Pujada de la Torre fins al Planet, on veu els porxos (probablement gòtics i renaixentistes) de l'Ajuntament, més avall la presó i les possibles torres defensives; aquestes últimes, com la muralla medieval, s'enderroquen i es construeix un carrer nou fins aleshores (quan dic nou, si heu visitat el poble, ja sabeu de quin parlo), tot i que encara es pot apreciar algun fragment de mur, construït amb argamassa. "Després de l'enderroc de les muralles es va eixamplar el poble creant aquest nou carrer fora del recinte emmurallat, seria als voltants del segle XVII." (Fonollosa, 2015).

Mentre s'enderroquen les muralles protectores de l'aldea, en aquells moments sota el paraigües de Morella (recordem que la independència municipal és l'any 1691), baixa a les afores del poble (actualment Carrer Pla), on visualitza l'arquitectura medieval, renaixentista i d'aquest art nou, que a dia d'avui s'anomena Barroc, sortit de les reunions de la Contra-reforma, dels palaus senyorials dels alts càrrecs que habiten al poble: n'hi ha un, en aquest moment, que ha vingut a Vallibona per diversos motius, entre els quals existeix la inspiració poètica, l'estudi de l'astronomia a través de les constel·lacions, el vincle de la seua dona, Anna de Guerau, amb alguns molins fariners del poble i, sobretot, la fugida de Tortosa per la Guerra dels Segadors; aquest personatge s'anomena Francisco de la Torre i Sevil, i de qui parlo amb més profunditat al llibre de festes de l'any 2017, per si la persona lectora s'interessa per tenir més informació del personatge. (Vegué, 2017).

Al que és actualment el carrer Pla, més tard, es construiria el Palacio del Santo Oficio, concretament als voltants de l'any 1718 (segons es referencia a la façana). Tal com diu l'amic "Miki", "la Inquisició estava a Vallibona al carrer Pla al casal amb la cornisa de fusta, davant del Pilleric. Diu la memòria popular que baix de les cases, sota el carrer Pla hi havia les sales de martiri on es practicava la tortura del goteig aprofitant la humitat del terreny. Hi ha detalls constructius de la casa com la cornisa de fusta, l'escut al portal o les bigues treballades de molta llargada que demostren el poder econòmic de la casa" (Fonollosa, 2014).

Cal dir que dins d'aquestes cases (actualment són diverses vivendes) hi ha arcs gòtics; per tant, podem deduir que hi havia construccions anteriors a la projecció de l'edifici de la Inquisició.

La Llotgeta queda a l'esquerra, i és possible que en aquesta època es construís la reforma que reaprofità un antic "prigó" o peiró gòtic, tal com es pot apreciar, per a la columnata de l'entrada. El que sí podem atribuir, als seus voltants, és que allí existia, pel 1678, la Taverna de l'Oli, tot i que no amb exactitud si estava al costat de la mateixa Llotgeta o l'antic molí d'oli, però Jordi Fonollosa "Miki" aporta dades com que es pagava l'arrendament amb seda (penseu que encara estem en sistema feudal durant el període barroc i pràcticament tot funciona per mitjà de lloguer).

El mateix amic Miki referencia, gràcies al seu minuciós treball d'investigació notarial, "Juan Benet, i Jusep Querol Jurats del pnt lloch de Vallibona arrenden en publich en cant per veu de Nicolas Eixulua nuncio de la pnt Cort La Taverna del oli de dit lloch Conforme la seda per ells feta arraho de a

rréal per roba tot lo añ a Pere Meseguer sastre menor de dit pnt lloch..." (Fonollosa, 2022).

Se seguirà referenciant en properes edicions, tant de l'Esquirollet de Vallibona com d'altres volums que tinguen com a nucli el nostre poble. Hi ha molt a parlar sobre aquest període; forns, masos, persones, tant il·lustres com no, successos històrics a nivell d'Estat, etc. i en un número de l'Esquirollet, com en altres revistes, llibres, etc., del poble, no es pot descriure tot en una vegada.

Fonts bibliogràfiques: - Fonollosa Navarro, Jordi. Carrer Nou de Vallibona, anys 60. Biografia de Facebook, 2015.

- Fonollosa Navarro, Jordi. La Inquisició a Vallibona. Biografia de Facebook, 2014.

- Fonollosa Navarro, Jordi. La Taverna del Oli. Vallibona any 1678. Biografia de Facebook, 2022.

- Vegué Guimerà, Juan José. Francisco de la Torre i Sevil: Noblesa a Vallibona en temps moderns. Llibre de Festes de Vallibona 2015.

VALLIBONA EN LOS LIBROS DE VIAJEROS

ALFREDO GÓMEZ, Foto Carlos Martínez

Muchos han sido los viajeros que han visitado estas tierras y posteriormente han dejado constancia en sus libros. Algunos son bien conocidos, como Madoz o Cavanillas, pero otros no tanto y están menos difundidos o han sido poco renombrados. Entre ellos podemos citar a **Espinalt** que en el "Atlante Español" editado en Madrid en 1786 nos dejó escrito que

"a una legua de la Villa de Morella y a su medio día está situada la vila de Vallibona, en la falda de un encumbrado cerro, en la orilla del rio Servol, a los diez y seis grados y cuarenta y tres minutos de longitud y cuarenta grados y veinte y cuatro minutos de latitud. Es realenga, y la habitan ciento y treinta vecinos en una iglesia parroquial que tiene por titular a nuestra Señora de la Asunción, y por patrono a Santo Domingo de Guzmán, con un cura párroco y tres Beneficiados. Hay un hospital con corta renta, una escuela de primeras letras y extramuros dos Hermitas. Su término le fertilizan los ríos Servol, y Borrenil, y sin embargo que el terreno es áspero y montuoso le hacen producir, aunque con mucha escasez, trigo, cebada, maíz, aceite, cáñamo, fruta, hortaliza, y algunas uvas de parra: Los montes tienen caza mayor y menor, y buenos pastos para la cría de ganado, y mucha leña: están cubiertos de encinas, alcornoques, pinos,

robles y nogales; y en su inmediación hay muchas casas de campo: en dicho término es tanta la plaga de ratones que hay que destrozan la mitad de los trigos, por cuyo motivo se ven precisados sus vecinos a buscar otras partes para su manutención. No hay memoria sobre la fundación de esta villa. Cuando se ganó a los moros la dejaron asolada y por orden del rey don Jaime la pobló de cristianos viejos Don Blasco de Alagón, en el mes de noviembre del año de 1271. Tiene por armas en escudo, en la parte inferior dos montes cultivados y en medio de ellos, un espacioso valle, y en la superior un escudete con las cuatro sangrientas barras”.

En 1828 **Sebastian de Miñano** en su obra “Diccionario Geográfico de España y Portugal” (Tomo IX) nos decía de Vallibona que “es de la prov de Valencia, part. de Morella, de 174 vecinos, 770 habitantes, 1 parroquia, 1 pósito, Sit. entre altos montes y profundos barrancos. Por la izquierda de la villa pasa el río Cervol, cuyo curso es de NE a SO, y estrechando siempre entre montañas, continua precipitado por 4 horas, hasta que recibe el barranco de Bel en la llanura que hay entre Rosell y Canet, de donde se dirige al Mediterráneo por el N. e inmediaciones de Vinaroz. Cuanto se descubre en el largo canal del río son montes muy elevados con ángulos entrantes y salientes. Se componen estos de bancos calizos casi horizontales, y no pocas veces con bastante inclinación. Terminanse en cuesta rápidas hacia el río, pero a poca altura se descubren cintos escarpados que alternan en otras cuevas, y sobre las ultimas se ven masas como cortadas a pico que amenazan ruina. Las cuevas y mucho más el cauce del Cervol está sembrado de grandes peñas que se desprendieron de los montes. Están estos cubiertos de pinos, carrascas, lentiscos, enebros, cornicabras, labiérnagos y otros arbustos. En verano está seco el río hasta las 2 horas de llegar a Vallibona. Allí empieza a oírse el murmullo de las aguas que se consumen en regar varias huertas. Abrigadas éstas por los montes vecinos, y colocadas en sitios muy profundos, dan producciones desconocidas en las alturas: los olivos, frutales y moreras vegetan allí sin riesgo. El sitio llamado Molino de la Torre se distingue entre todos por lo alegre y frondoso. Parece a la verdad como el claro que se descubre en este gran cuadro claroscuro, abandonado a la naturaleza. Desde aquí a Vallibona se suben siempre cuevas, y se camina por sendas angostas. Todo lo más queda inculto. Solo se aprovechan varios pedazos repartidos en multitud de cortijos. Produce el término de esta villa algunos granos, poco higos, seda, aceite, frutas, y se cría ganado. Las mujeres se ocupan en hilar lana para las fábricas de Morella y muchos hombres en aserrar madera. Dista 25 leg. N de la cap. y 2 E de la cabeza de partido. Contr. 12.004 reales”.

En el “**Nomenclátor de los pueblos de España**” de 1858 se cita a Vallibona como una población con cincuenta masías, dos molinos y un ermita dedicada a Santo Domingo. En las masías habitan 554 vecinos, en los molinos 27 personas, en la ermita 11, y en el pueblo 669, que da un total de 1.261 habitantes.

En la “**Exposición General de Productos Agrícolas de la Península**”, celebrada en Madrid en 1857 se presentó el trigo de Vallibona, blanco y glutinoso, que se vendía a 23 reales (la fanega?), citando que “*Vallibona junto a Morella, Castellfort, Cati y Villahermosa se extienden por las ásperas montañas de la terraza valenciana, o sea el sistema de Peñagolosa, así como por la cuenca del Bergantes. Apenas tiene tierras labrantías y esta poco poblada*”.

PRIMERA COMUNIÓ DE TATAN

LAIA GUILLEM

Després de passar els dies de Pasqua, Vallibona es prepara per a un gran esdeveniment, fa molts però que molts anys que no tenim cap comunió a la nostra església de l'Assumpció. Tatan ha decidit prendre la comunió, el 27 de maig i com a bon vallibonenc. Comencen els preparatius, tots volen col·laborar amb la gran celebració, neteja de

l'església, preparació i adequació del pavelló,..... Divendres la nit tot eren nervis, el pavelló començava a tindre color i olor a festa, dissabte comença de bon matí per a deixar-ho tot espectacular. Uns minuts abans de les 12h, ja estàvem

preparats per a la recepció del mossèn a la casa de Tatan, al vall més a vall, en processó van tots anar a l'església. Una missa molt bonica, gràcies al cor de la Parròquia de Rossell i a tots els xiquets que van fer possible aquesta celebració. A continuació va pujar tot el poble al pavelló per a servir un vi d'honor, on no va faltar de res. A continuació un càtering va realitzar el dinar per a celebrar la festa, els xiquets van tindre castell unfable i festa de disfresses, i per als grans tardeo

Dia del Corpus, amb Irene, Lucía i Tatan

fins les altes hores de la matinada. Diumenge dia de eleccions municipals, encara quedaven forces per a la gran paella per a tots els familiars i amics que es van quedar. Vull donar les gràcies a tots els que van fer possible aquest dia, no nombro a ningú, per si me deixo a algú.

FESTES DE TOT L'ANY

EMILI FONOLLOSA

9 D'OCTUBRE

La vespra del 9 d'octubre a Vallibona va ser un dels dies amb més activitat de l'any, arrodonit amb la presència d'una il·lustre novel·lista. La Premi Planeta resident a Vinaròs Alicia Giménez Bartlett va presentar a l'Hostal La Carbonera la seua última novel·la, "La presidenta", inspirada en l'època

negra de la corrupció política a la Comunitat Valenciana, però advertint que tot el que passa, i les semblances que puguen haver-hi amb algun personatge real, tot és fruit de la

imaginació creadora de l'autora. La intervenció de l'escriptora va ser introduïda per l'alcalde Juanjo Palomo i Izaskun Pérez. Cal recordar que una anterior novel·la seua "Donde nadie te encuentre", Premi Nadal 2011, es basa en la vida del maqui vallibonenc Florencio Pla "La Pastora".

El 8 d'octubre, a més, va servir per presentar la Comissió de Festes 2023 amb les seues primers activitats. Van muntar abeurador matí i tarda i de nit, es va fer sopar de pa i porta al poliesportiu. A més, després del sopar va haver-hi ball amb un trio, a càrrec del grup de vallibonencs que també van escollir eixe dia per celebrar el seu 50 natalici L'Ajuntament els lliurà a cadascú un pergamí i no faltà el pastís d'aniversari.

SANT MARQUET

TOTS SANTS

-Vallibona i sobretot els xiquets i xiquetes van viure de ple la **fiesta de Halloween**. Diumenge de tarda van fer panellets, dilluns a primera hora de la tarda van pintar dibuixos de Halloween i de nit cercavila per tots els racons del poble, acompanyats de música.

SANT ANTONI

Font: COMARQUESNORD.CAT

El mes de febrer es va encetar enguany a Vallibona amb la celebració de la festa de Sant Antoni. Un esdeveniment que novament ha omplert el poble de gent i que ha comptat amb una gran participació a tots els actes programats per la Comissió de Sant Antoni 2023. En la vesprada de dissabte tenia lloc la missa en honor a Sant Antoni a l'Església de Vallibona i seguidament des d'allí partia la tradicional 'Processó de

les Tees', acompanyada pels Gaiters de Vallibona. Aquesta processó amb torxes o tees recorre sempre una zona concreta de la part baixa del casc urbà de Vallibona per acabar a la Plaça de Sant Antoni.

Moltes persones es van donar cita en aquest tradicional acte de la festa a Vallibona que arribava al ritme de la dolçaina i el tabal a la Plaça on ja estaven esperant les cavalleries per a la benedicció dels animals i el repartiment de les coquetes. Com sempre, es va habilitar una taula prop de la foguera per part de la Comissió i a més de la coqueta, es podia fer un tastet de moscatell o mistela. Els cavalls van pegar unes quantes

voltes a la barraca, encara sense encendre i posteriorment farien acte de presència Sant Antoni i els dimonis per viure els moments més esperats. Era el moment de la 'Santantonada' a Vallibona com a prèvia de l'encesa de la foguera. Els membres de la Comissió es mostraven molt satisfets per la gran acollida amb la que un any més ha comptat la festa.

A Vallibona habitualment viu molt poca gent jove, si bé en moments com Sant Antoni, Nadal, Pasqua o a l'estiu es reuneix molta joventut al poble que no dubta en implicar-se en l'organització de qualsevol celebració festiva. Enguany la festa de Sant Antoni de Vallibona també ha pogut recuperar alguns dels seus elements que per exemple, l'any 2022 no es van poder dur a terme per la situació sanitària.

PASQUA

Una de les activitats més destacades de l'àmplia programació cultural i lúdica de la Pasqua a Vallibona va estar el sorteig dels màxims representants de les festes d'agost, que ha preparat la Comissió de Festes 2023 amb la col·laboració de l'ajuntament i les entitats del poble.

Durant el descans de la revetlla popular que es va fer amb el Trio Trébol al pavelló poliesportiu, després del sopar, la sort va fer que s'escolliren com a reina major Ana Meseguer Esbrí, reina infantil Abril Villarroya Gómez i fester major Tatán Doménech Guillem. La cort de dames majors estarà completada amb Cèlia Esbrí Pitarch, Nela Pla Bernández

i Carla Oliver Llobet, la infantil per Raquel Román Bagán, Lucía Ramos Gómez, Maia Villarroya Gómez i Adriana Pérez Ortí i els altres festers seran Jordi Romeu Esteve, Agustín Muñoz Ribera i Joan Vila Olivé.

La Comissió de Festes, a més, oferí en aquests dies molta animació, amb concurs de paelles, bingo, barra de bar, discomòbil i "tardeo".

Per altra banda, durant la Pasqua, dues presentacions de llibres van haver a Vallibona. Davant nombrós públic a l'Hostal La Carbonera, Elena Solanas, introduïda pel metge Nel.lo Monfort, presentà Divendres Sant el seu llibre "La dignitat robada", on narra tot el que ha fet per restaurar la dignitat del seu iaio-oncle vallibonenc Florencio Pla "La Pastora". Al dia següent i al mateix lloc el poeta Josep Mir, en companyia de Pep Segura, va parlar sobre el seu llibre de poemes «Apunts del carner» (2022), en una conversa magistral de creativitat. A més, es va fer un acte al voltant de l'antic ofici de carboner, en presència de l'autor del monument que se n'ha fet, Jaume Gual i la dinamitzadora d'activitats culturals a Els Ports, Mònica Segura.

FESTES D'AGOST

SANTO DOMINGO

La població de Vallibona va poder gaudir de la primera romeria completa a l'ermita del seu patró «Santo Domingo» després de la pandèmia. Tot i que la celebració ja es va recuperar l'agost passat no es va fer de forma plena, donada la incidència encara alta del covid. En aquesta ocasió ja s'ha fet seguint totes les tradicions, substituint això sí el bes de la relíquia per una reverència. Els més forts i fortes van anar a peu; eren vora 90 els pelegrins que emprengueren la marxa des de la plaça de Sant Antoni a les 8 i quart del matí, després d'escoltar la xaranga Magos del Ritmo, de la Vall d'Uixó i degustar pastisset i mistela, oferits per l'Ajuntament. Uns 9 quilòmetres són el recorregut a peu (en cotxe no arriba a 11). A l'ermita, on va haver-hi servei de bar, també actuà l'esmentada xaranga. La missa major va ser concelebrada pels mossens Genaro Cachaca i Paco Vives, amb presència de la corporació municipal, encapçalada per l'alcalde Juanjo Palomo. En acabar, no van faltar les tradicionals «joies», carreres distribuïdes per grups d'edats amb un conill de premi per a cada guanyador i llepolies per als joves participants. La festa a l'ermita acabà ballant dansa popular.

SANTA ÀGUEDA

Quasi setanta van ser els qui apostaren per pujar a peu a l'ermita de Santa Àgueda i a uns quants també els quedaren forces per tornar també a peu al poble. Potser haja sigut la vegada amb més participants. L'Ajuntament va ser genero-

sos amb aquests esforços romeus; a mig camí va repartir aigua, aiguardent i pastissets i en arribar a l'ermita, pa amb pernil i tomata i vi (en aquest cas, també per als que pujaren en cotxe). La missa la va oficiar mossèn Paco Vives, com sempre i amb participació de l'alcalde Juanjo Palomo i els

dos regidors Santi Meseguer i Andrés Pla. Després es va beure el terme i el prigó que s'acabà d'instal·lar, per iniciativa coordinada per Teofil Pitarch.

DOCUMENTAL

El nou documental sobre Vallibona i la seua gent preparat per Carles Cabrelles, "Cabre", i coordinat per Jordi Fonollosa, "Miky", va obtenir com ja va passar amb l'anterior una extraordinària acollida entre els nombrosos espectadors que no se'l van voler perdre. Les més de 160 cadires disposades quasi van resultar insuficients. Dos dels tres capítols del documental van provocar molts comentaris i rialles, però sobretot el tercer, perquè els espectadors van acabar aplaudint i era tot amb gent cantant.

Un cop finalitzat, "Cabre" va rebre moltes felicitacions i comentaris. Molta gent va dir que s'havia emocionat molt amb una de les cançons que al documental canta Felipe. Jordi destacava el mèrit d'aquest treball de "Cabre" per al qual ell ha preparat amb moltes ganes les ferramentes i el lloc per a la projecció.

El sopar a la fresca va ser una de les millors nits de les festes, afavorit per una temperatura ideal en dies tan calorosos. Una vegada més, el trio Triband va connectar de seguida amb joves i grans, oferint el millor del seu repertori.

PENA-ROJA DE TASTAVINS

Diumenge 14 d'agost, se celebrà un dinar popular amb els nostres "germans" de Pena-Roja de Tastavins i vora 300 participants. Amb la corporació municipal vallibonenca encapçalada per l'alcalde Juanjo Palomo, van estar els alcaldes de Pena Roja Ricardo Blanch i l'alcaldesa de Mirambel i diputada autonòmica Mari Carmen Soler. Així mateix també va participar la senadora per la província de Castelló Ana Edo i l'excalde penarroquí Paco Esteve. La xaranga Estrella Band va posar l'animació musical.

L'actuació de la Big Band Band d'Alcanar, sota l'organització d'Amics de Vallibona per la tarda i el rosari de les torxes, sortint des de l'església, a partir de les 10,30 de la nit, van arrodonir un diumenge festiu molt complet.

El dia de la Mare de Déu de l'Assumpció va tenir com sempre la missa major, cantada pel cor de la parròquia i oficiada

conjuntament per Paco Vives i excepcionalment Víctor Cardona. "Amics de Vallibona" va lliurar en acabar el nomenament d'Esquiroler de l'any 2022 a precisament Cardona i també al responsable de Patrimoni de Conselleria Arturo Zaragoza, tot i que aquest no va poder venir, per la seua tasca per recuperar les pintures de la sostrada medieval. Finalment, fora de l'església, davant el retaule dedicat a la patrona de Pena Roja, es va cantar l'Himne a Vallibona.

El concurs de paelles, seguit del tardeo a la piscina amb festa hawaiana, el taller de muixerangues, el dia de l'aigua, amb la xaranga Estrella Band, els tallers de reciclatge, el parc infantil i més coses van anar omplint aquestes animades festes. Excel·lent tasca la desenvolupada per les tres excomissions de festes que es van encarregar de dur la barra de festes de forma rotatòria. Sens dubte, les festes no hagueren tingut la brillantor que van tenir sense l'esforç i dedicació de les tres excomissions, que van traure un 10 de nota

LA RAVALERA ON TOUR

El divendres 12 d'agost a la tarda els carrers de Vallibona s'ompliren de teatre amb La Ravalera on Tour!, que oferí tres peces de microteatre en tres espais diferents (el mirador, el Pelleric i les antigues escoles). Es van oferir "Aristòtil i Batman" de Teatre de Caixó, amb Marc Escrig i Jordi Collado; "Les Panderoles", un text d' Albert Bellés, interpretat per Carme Juan i "El dia D" de La Ravalera Teatre, amb text de Núria Vizcarro.

La Ravalera On Tour! és una proposta de teatre breu en espais no convencionals. Les tres peces es representaren simultàniament tres vegades, de manera que l'espectador va anar fent un recorregut pels diferents espais per tal de poder veure les tres representacions.

El punt de trobada inicial va ser la plaça de Sant Antoni i allí es van fer tres grups amb 45 espectadors en cadascú per tal de repartir-se després en cada espai escollit per a les representacions.

La Ravalera on Tour ja porta un bon nombre de representacions en diferents municipis de la província de Castelló.

La Ravalera compta amb una àmplia oferta de peces de microteatre fruit de les diverses edicions de la Fira de Teatre Breu.

FOTOS D'AGOST 2022

MÉS FOTOS I TAMBÉ VIDEOS A WWW.VALLIBONA.NET I VINAROSNEWS.NET

